

Estlandssvensk Eestirootslane

Nummer 2-2022

Årets kulturbärare hedrades i
Rosleps kapell

Rooslepa kabelis tunnustati
tänavusi kultuurikandjaid

Estlandssvensk/Eestirootslane

Utgiven av Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning
 Väljaandja Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus
 Aibolands Museum / Rannarootsi muuseum
 Sadama 31/32, 90502 Haapsalu
 Tel: +372 53 49 53 68
 E-post: info@eestirootslane.ee
 Hemsida/Koduleht: www.eestirootslane.ee
 Bank/Pank: Swedbank EE462200221043163932
 Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse sihtasutus

Ansvarig utgivare/Vastutav väljaandja:
Ülo Kalm
 Redaktion/Toimetus:
*Ingegerd Lindström, redaktör, Toivo
 Tomingas, Jana Stahl*
 Översättningar: *Ivar Rüütli*
 Tryck/Trükikoda: *Trükikoda Auratrükk*

ISSN 2000-2416

Styrelsen i Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse juhatus

Estlandssvenskarnas
 Kulturförvaltnings
 ordförande Ülo Kalm

Eestirootslaste
 Kultuuriomavalitsuse
 esimees Ülo Kalm

Kulturförvaltningens
 styrelseordförande
 Jana Stahl

Omaavalitsuse juhatus
 esimees Jana Stahl

Estlandssvenskarnas
 Kulturförvaltnings vice ordförande
 Ingegerd Lindström

Eestirootslaste
 Kultuuriomavalitsuse aseesimees
 Ingegerd Lindström

Vice ordförande i styrelsen
 Elna Siimberg

Omaavalitsuse juhatus
 aseesimees
 Elna Siimberg

Ledamöter i Kulturförvaltningen/Kultuuriomavalitsuse liikmed

Berit Nuka

Leif Strömfelt

Peeter Paemurru

Lena Weesar
 Ledamot i stiftelsen
 Sihtasutuse liige

Kontakt med styrelsen/Juhatus e-posti aadressid
fornamn@eestirootslane.ee/eesnimi@eestirootslane.ee

Kontakt med redaktionen/Toimetuse e-posti aadressid
fornamn@eestirootslane.ee/eesnimi@eestirootslane.ee

Omslagsbild:

Mottagare Hans Pöhls medalj 2022, Christopher Thiele, Helena Lindhe och Göran Hoppe.

Esikaas:

Hans Pöhli medali laureaadiid 2022: Christopher Thiele, Helena Lindhe ja Göran Hoppe

INNEHÅLLSFÖRTECKNING / SISUKORD

Sid/lk 3	Uus raamat: Falkens flykt
Sid/lk 4	Ledaren, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 4	Ny bok: Svenskarna i Vippal
Sid/lk 5	Juhtkiri, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 5	Uus raamat: Vihterpalu rootslaste lugu
Sid/lk 6	Vad händer, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 8	Mis teoksil?, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 10	Språkläger för grundskolebarn, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 11	Keelelaager Noarootsis, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 12	Svenska gymnasiet i Hapsal 1931–1943, <i>Lena Weesar</i>
Sid/lk 16	Haapsalu Rootsi gümnaasium 1931–1943, <i>Lena Weesar</i>
Sid/lk 20	Den stora flykten firas, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 21	Suurpõgenemise tähistamine, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 22	Livet på Odensholm, <i>Ernst Brus och Elmar Engman</i>
Sid/lk 24	Elu Osmussaarel, <i>Ernst Brus ja Elmar Engman</i>
Sid/lk 26	Jubileumsår på Aibolands museum, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 29	Juubeliaasta Rannarootsi Muuseumis, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 32	Nucködagar med mersmak, <i>Mattias Reinholdson</i>
Sid/lk 34	Inspireerivad Noarootsi päevad, <i>Mattias Reinholdson</i>
Sid/lk 36	Rickul/Nuckö Hembygdsförenings Hemvändarvecka, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 38	Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu Tagasitulijate nädal, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 40	Ny bok: Falkens flykt
Sid/lk 40	Till minne/In memoriam Per-Erik Fyhr, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 41	Till minne/In memoriam Göte Brunberg, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 42	Till minne/In memoriam Göte Brunberg, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 43	Jubilarer/Juubilarid

Uus raamat

Falkens flykt (Pistriku lend)

Raamat Ludwig Lienhardist

Autor: Marcus Wallén

Albert Bonnier kirjustus

2020. aasta kevadel, enne pandeemia puhkemist kogunesid Riguldi/Noarootsi Kodukandiühingu liikmed Eskilstunasse kuulama kirjanikku ja ajakirjanikku Marcus Walléni, kes rääkis oma tööst uue raamatu kallal, milles käsitletakse Ludwig Lienhardi.

Tegeledes eelmise raamatuga "Nazistguldet och de invigdas hemlighet" (Natside kuld ja asjaosaliste saladus), puutus ta kokku Ludwig Lienhardi nimega ja huvitus mehe taustast lähemalt. Ludwig Lienhard oli Saksa ohvitser, kes

aitas tuhandetel eestirootslastel Vene okupatsiooni eest pakku pääseda, korraldades laevadel Juhan ja Triina evakatsioonireise Eestist. Miks ta seda tegi? See oli üks teemasid, mida Marcus soovis uurida, otsides ühtlasi vastust küsimusele, kas Lienhard oli kelm või kangelane? Kas ta kasutas eestirootslasi mingi suurema eesmärgi saavutamiseks? Kas tema tegutsemist suunas raha? Palju küsimusi, millele otsene vastus „jah“ või „ei“ arvatavasti puudub.

Kas Marcusel õnnestus oma küsimustele vastus saada või mitte, jääbki lahtiseks. Raamat on lugemist väärt ka ajaloo huvilistele. Selles kirjeldatakse muuhulgas eestirootslaste olukorda sõja puhkedes 1939 ning suurpõgenemise korraldamist Lienhardi käe all.

Puudutatakse ka Lienhardi elu Rootsis pärast 1944. aastat, kuhu ta lootis jääda kangelasena, kuid mis kujunes hoopis teistsuguseks.

Ülo Kalm, ordförande
Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning

Allt fler pratar om samskapande, det vill säga om att såväl ledarna och de som involveras i processen borde ha en gemensam förståelse för uppgift/problem som de försöker lösa. Inför valet av det nya kulturrådet är det viktigt att fundera på möjligheterna till informationsutbyte mellan och inom de estlandssvenska samhällena.

Hur når man samhällena i sex kommuner och två städer på ett

sådant sätt att deras åsikt har tillfrågats och erkänts och att de också fått återkoppling? Eftersom vi har att göra med användare av olika kommunikationskanaler är det en stor utmaning för oss. Vilken typ av lösning som det nya kulturrådet kommer att välja för att förse samhällena tillräckligt med information om de frågor som behöver lösas, för att skapa en gemensam förståelse och ge återkoppling så att samhällena förstår processens gång, blir klarlagt på det nya kulturrådets första arbetsmöte i december.

För att genomföra strategin för det estlandssvenska kulturrummet är det viktigt att förstå att alla vi som verkligen vill bidra till bevarandet av de kulturella traditionerna skulle vara intresserade av att göra det tillsammans, eftersom det inte går att nå lösningar ensamma. Och utöver allt ovanstående minns vi fortfarande

och värdesätter det som redan har gjorts tillsammans, och det är en hel del. Vi tror att webbportalen www.visitaiboland.ee, som ständigt uppdateras, kommer avsevärt att underlätta allas möjligheter att ta del av olika evenemang och förstå hur aktivt det estlandssvenska samhället egentligen är. Genom att samla ihop de enskilda bitarna är det lättare för både ledarna och de estlandssvenska samhällena att se helheten.

Ny bok

Svenskarna i Vippal

Sammanställd av Elna Siimberg

Utgiven av Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning 2002

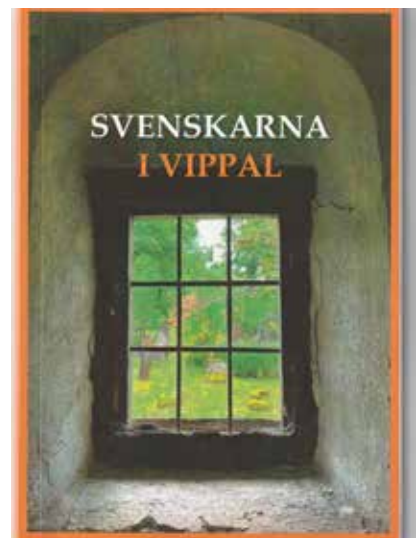
Elna Siimberg från Vippal har sammanställt en bok om svenskarnas liv i Vippal före ockupationen och lite om efter friheten 1991.

Här får vi möta olika personer från Vippal som berättar om hur livet var i bygden och om hur svenskheten mer eller mindre försvann från Vippal. Det var många familjer som var blandade med till exempel en svensk man och hans estniska hustru eller tvärtom. Om det var mannen som var est så blev det ofta så att man talade estniska i familjen och det svenska språket

glömdes bort. Dessutom sågs inte svenskarna så väl av esterna. När man försökte etablera en svensk skola så fanns det ett motstånd och de fick flytta runt till olika ställen i Vippal. Motståndet mot svenskheten var stor på kommunnivå men svenskarna gav sig inte utan organiserade själva skolundervisning på svenska. SOV:s lokalavdelning i Vippal beslöt att bygga ett eget skolhus i Vippal och 1935 kunde den första klassen flytta in.

Intressant läsning om svenskarnas situation i Vippal, inte långt från Nucköområdet där svenskheten hade helt andra och bättre förutsättningar.

Boken finns att köpa på Aibolands museum i Hapsal och på SOV i Stockholm.

Jana Stahl
Omavalitsuse juhatuse esimees

Üha enam räägitakse koosloomest ehk sellest, et nii eestvedajatel kui ka nendel, keda protsessi kaasatakse, oleks ühine arusaam murest/probleemist, mida püütakse lahendada. Uue kultuurinõukogu valimiste eel on oluline mõtestada infovahetuse võimalused kogukondade vahel ja kogukondades.

Kuidas jõuda kuue valla ja kahe linna territooriumil elavate kogukondadeni selliselt, et nende arvamust on küsitud ja teada ning neile on ka tagasiside antud. Kuna tegemist on veel erinevate suhtluskanalite kasutajatega, siis on see suur väljakutse. Missuguse lahenduse võtab kasutusele uus kultuurinõukogu, et anda piisavalt infot kogukondadele lahendamist vajavate küsimuste kohta, et tekiks ühine arusaam ja anda tagasisidet nii, et kogukonnad mõistaksid protsessi kulgu, selgub uue kultuurinõukogu esimesel töökoosolekul detsembris.

Rannarootsi kultuuriruumi strateegia teostamiseks on oluline mõista, et meil kõigil, kes me väga soovime aidata kaasa kultuuritraditsioonide hoidmisele, oleks huvi teha seda üheskoos, sest lahendus-

teni ei ole võimalik jõuda üksinda. Ja lisaks kõigele eelnevale hoiame ikka mees ja väärtustame seda, mida on juba ühiselt tehtud ning seda polegi nii vähe. Usume, et veebiportaal www.visitaiboland.ee, mis täieneb pidevalt aja jooksul, kergendab oluliselt igapäevase võimalusi osa saada erinevatest üritustest ja mõista, kui tegelikult rannarootsi kogukond. Üksikuid kilde kokku kogudes on kergem näha tervikpilti nii eestvedajatel kui ka kogukondadel endil.

Uus raamat

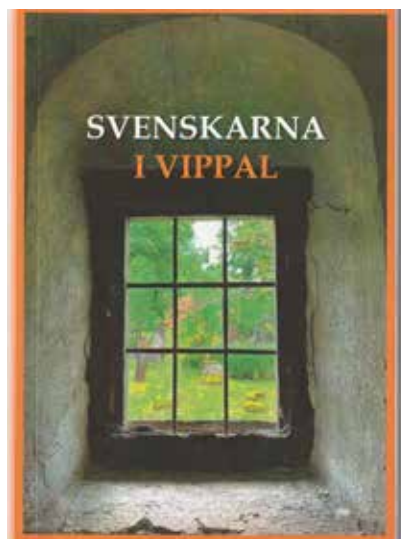
Vihterpalu rootslaste lugu

Koostaja Elna Siimberg

Väljaandja Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus 2022

Elna Siimberg on koostanud raamatu Vihterpalu rootslaste elust enne okupatsiooni ja pärast taasiseisvumist 1991.

Kohtume Vihterpalu inimesega, kes jutustavad kohalikust elu-olust ja Vihterpalu rootsluse kadumisest. Sealkandis oli palju eesti-rootsi segaperekondi, kus mees oli eestlane ja naine rootslane, või vastupidi. Kui eestlaseks oli mees, räägiti peres tihtilugu eesti keeles ja rootsi keel jäi varju. Li-

Vihterpalu rootslaste lugu

saks vaatasid eestlased rootslastele ülevalt alla. Rootsikeelsete koolide asutamisele töötati vastu ja koolid pidid tihti asukohta va-

hetama. Valla tasandil oli vastu-seis rootslusele suur. Rootsised ei andnud siiski alla ja korraldasid rootsikeelset kooliharidust ise. Rootsi Hariduse Seltsi kohalik osakond otsustas ehitada Vihterpalu oma koolimaja ja 1935. aastal kolis esimene klass sinna sisse.

Huvitav lugemine rootslaste olukorrast Vihterpalus – mitte just eriti kaugel Noarootsist, mille rootslus elas hoopis teistsugustes ja paremates oludes.

Raamat on saadaval Haapsalus Rannarootsi Muuseumis ja Stockholmis kultuuriühingu SOV juures.

VAD HÄNDER?

Jana Stahl

År 2022 är året för val av ett nytt kulturråd. När denna tidning går i tryck är valresultatet ännu inte klart, men många av er har säkert röstat på er favoritkandidat. I samarbete med Ingermanländarnas kulturförvaltning har vi vid flera tillfällen överlämnat till kulturministeriet våra ändringsförslag till lagen om minoriteternas kulturautonomi, för att bland annat ändra valperioden så att val äger rum vart fjärde år på samma sätt som lokalval. Vi har även flera andra ändringsförslag till valreglerna och kulturautonomilagen, men behandlingen av dem kommer att ta lite tid och beror på ministeriets planer.

En gång per månad uppdateras (vid behov) strategin för det estlandssvenska kulturrummet på vår hemsida www.eestirootslane.ee, som innehåller även samarbetspartners initiativ. Dessa initiativ hjälper oss att tillsammans lösa de problemområden som angetts i strategin. Således utgör den estlandssvenska kulturrumsstrategin inte enbart ett internt arbetsdokument för kulturförvaltningen, utan också en kartläggning av samarbetsmöjligheter, för att tillgängliggöra informationen för båda parter och skapa förutsättningar till fler gemensamma samarbetsprojekt. Syftet är att hålla samhällena i de estlandssvenska områdena levande, för det är endast livskraftiga samhällen som kan föra levande kulturtraditioner vidare till eftervärlden.

Det är mycket viktigt att förmedla information på flera olika nivåer: inom själva organisationen,

från organisationen till samhällena och vice versa, samt mellan samhällena. Det är tidskrävande och tar en betydande del av tiden och budgeten för organisationens styrning, men det är något man måste investera i.

För att göra den internetbase- rade informationen lättillgänglig har vi uppdaterat vår egen hemsida www.eestirootslane.ee. För att lyfta fram det gemensamma för alla regioner och skapa en större bild har vi startat en central webbplats. Webbplatsen www.visitaiboland.ee är en ständigt växande portal om estlandssvenskarnas kulturrum. Syftet är att samla informationen på ett sådant sätt att alla som är intresserade av estlandssvenskarnas kulturarv kan få svar inom sitt intresseområde från en webbplats. I portalen samlas i kalendervy även de evenemang som äger rum i historiska svenskbygder och är relaterade till kulturrummet.

Utöver den information som finns på nätet fortsätter vi att skicka ut tidningen ”Estlandssvensk” till de som är vana vid att få information i pappersform. Tidningen är en viktig informationskanal mellan organisationen och samhället, så vi kommer säkerligen att fortsätta skicka den per post.

I september höll organisationskommittén för nästa estlandssvenska sång- och dansfestival sitt första möte för att förbereda nästa evenemang, som är planerat till sommarperioden 2024. Under diskussionen på Aibolands museum fastställdes den nya festivalens

primära koncept, vilket ligger till grund för flera alternativ.

Översättning och korrekturläsning av boken om Odensholm kommer att slutföras under det sista kvartalet i år, formgivning och tryckning förväntas ske under första halvåret 2023.

Under ledning av Kristina Rosen fortsätter arbetsgruppen, vars uppgift är att förbereda en bok om Bernhard Schmidts livsverk. Författarna till boken om folkdräkter har gjort de första resorna till olika museer och enligt tidsschemat ska bokens innehåll vara klart senast den 1 juli 2023 för att överlämnas till redaktionskollegiet. Vi hoppas att boken ska vara klar för tryckning 2024. Boken om de kända estlandssvenska kvinnorna förbereds troligtvis i omgångar. I år utkom en bok, skriven av Iris Haljand, om hennes fars minnen, som fick titeln ”Unge Julius drömmar”. Boken är på estniska.

Det är glädjande att se framgångarna för museerna på Runö,

Talharpaläger på Ormsö.
Foto: Jana Stahl

Ormsö och i Hapsal. Du kan läsa om Aibolands museums verksamhet i en separat artikel. Nuckö hembygdsdagar aktualiserade ytterligare funderingar kring den framtida potentialen för Mickogården, och evenemanget ”Ormsö kista” på Ormsö gav ytterligare vägledning för området, och förhoppningsvis kommer en eller annan idé att bli verklighet i framtiden. I augusti hölls det traditionella talharpalägret på Ormsö och traditionen med fiollägret fortsätter på Runö. Tack till alla duktiga ledare!

Kairi-Liis Habicht har som projektledare genomfört Nargös kulturdag, det första evenemanget med anknytning till mattraditioner, och som en fortsättning på detta hölls ett liknande evenemang om Rågöarnas kultur i svenska S:t Mikaelstals församlings lokaler i Tallinn i oktober.

Restaureringen av sakrala byggnader på Nargö och Rågöarna har stagnerat på grund av bristen på arbetskraft, men nu har

församlingen i S:t Mikaelstals kyrkan i Tallinn lyckats hitta den och med hjälp av församlingsmedlemmar hoppas man kunna färdigställa utvändigt foder av kyrkan på Nargö. Rågöbornas förening och Rågö kapells minnesfond under ledning av Einar Mählberg har lyckats få medel för att komplettera interiörer i kapellet, men på grund av brist på arbetskraft skjuts det upp till nästa vår. Förhoppningsvis är skärmtaket över ytterdörren till Stora Rågös kapell satt på plats när tidningen kommer ut.

I juni ägde ett svenskt språkläger rum för elever från Nuckö och Ormsö grundskolor och ni kan läsa om detta i en separat artikel. Aibolands museum samarbetar med Nuckö grundskola. I september ägde den första inledande delen av studierien ”I estlandssvenskarnas spår” rum. Webb-baserad undervisning på Runö, Ormsö och i Tallinn fortsätter liksom språkboet i Hapsal. På Ormsö kommer Tiina Ainola, som bor på Ormsö, att

undervisa en grupp skolelever. På Runö genomförs webbutbildning under ledning av läraren Kai Sommer, andra grupper leds av Eva-Tiina Pölluste. Vi tackar mycket dessa duktiga lärare och intresserade elever som har prioriterat att lära sig svenska.

Några projekt är det för tidigt att tala om idag, eftersom ansökning av ekonomiska resurser som krävs för deras genomförande pågår fortfarande och i vissa fall måste de ansökas upprepade gånger. Jag kommer att skriva om dessa projekt när dessa resurser redan har beviljats. Vi kan också nämna firandet av Olofsdagen på Ormsö, en historiekonferens på Runö på initiativ av Patrik Göransson, bildandet av en arbetsgrupp som förbereder nästa inlägg i kulturarvslistan – allt kan jag inte nedteckna här, och några traditionella evenemang är våra läsare redan bekanta med. Vi kommer att försöka samla mer information här nästa år, för att även mindre flitiga internetanvändare kunde ta del av vårt kulturrum.

Om ditt värdefulla projekt inte är nedtecknat här eller om du vill dela dina idéer med oss, välkomnar vi alla goda idéer på: info@eestirootslane.ee.

Språklägret i Nuckö med elever från Ormsö och Nuckö grundskolor blev ett uppskattat evenemang.

Foto: Kai Sommer

Talharpalägret på Ormsö lockar fler ungdomar.

Foto: Jana Stahl

MIS TEOKSIL?

Jana Stahl

Aasta 2022 oli uue kultuurinõukogu valimise aasta. Selle ajakirja trükki minemise ajaks ei ole valimistulemused veel selgunud, kuid paljud teist hääletasid kindlasti oma lemmikkandidaadi poolt. Vähe-
musrahvuste kultuuriautonomia seaduse muudatusettepanekud on mitmel korral koostöös Eestisoomlaste Kultuuriomavalitsusega esitatud Kultuuriministeeriumile, et muuta muuhulgas valimisperioodi selliselt, et valimised toimuks sarnaselt kohalike omavalitsustega igal neljandal aastal. Muudatusettepanekuid on mitmeid ja need puudutavad valimiste eeskirja ja kultuuriautonomia seadust ning selle menetlemine võtab veel aega ja sõltub ministeeriumi plaanidest.

Kord kuus uuendatakse vajadusel rannarootsi kultuuriruumi strateegiat meie kodulehel www.eestirootslane.ee, mis sisaldab ka koostööpartnerite algatusi. Need aitavad ühiselt lahendada strateegias märgitud probleemkohti. Seega ei ole rannarootsi kultuuriruumi strateegia ainult töödokument kultuuriomavalitsusele, vaid ka koostöövõimaluste kaardistamine, et info oleks kättesaadav mõlemale osapoolele ja selliselt sünniks rohkem ühiseid koostööprojekte. Eesmärk on tagada rannarootsi asualade kogukondade kestlik eluviis, sest tugevate kogukondadeta ei ole võimalik kultuuritraditsioone elavana edasi anda järgmistele põlvkondadele.

Väga oluline on info vahendamine mitmel erineval tasandil:

organisatsiooni enda sees, organisatsioonilt kogukondadele ja tagasi ning kogukondade vahel. See on ajamahukas ja võtab olulise osa organisatsiooni juhtimiseks kuluvast ajast ja eelarvest, kuid sellesse on vaja investeerida.

Selleks, et internetipõhine info oleks hästi leitav, uuendasime organisatsiooni enda kodulehte www.eestirootslane.ee. Kõikide piirkondade ühisosa väljatoomiseks ja suurema tervikpildi loomiseks alustasime keskse veebiportaali arendamisega. Veebileht www.visitaiboland.ee on pidevalt täienev portaal rannarootsi kultuuriruumi. Eesmärk on koondada sinna informatsioon selliselt, et iga rannarootslaste kultuuripärandist huvitatud isik saaks vastused teda huvitavas valdkonnas ühest veebikeskkonnast. Portaali kogume ka ühte kalendrisse ajalooliste rannarootsi asualadel toimuvad üritused, mis on seotud kultuuriruumiga.

Lisaks veebis kättesaadavale infole jätkame ajakirja „Eestirootslane” saatmist neile, kes on harjunud infot saama paberkanalil. Ajakiri on oluline infokanal organisatsiooni ja kogukonna vahel ja seega jätkame kindlasti tulevikus selle saatmist ka posti teel.

Septembris toimus järgmise Eestirootslaste laulu- ja tantsupeo korralduskomitee esimene kokkusaamine, et ette valmistada järgmist sündmust, mis on plaanitud 2024. aasta suveperioodi. Rannarootsi Muuseumis toimunud arutelu käigus pandi paika uue peo

esmane kontseptsioon, mis on aluseks mitmetele valikutele.

Osmussaare raamatu tõlkimine ja korrektuur valmib selle aasta viimases kvartalis ja eeldatavasti jääb selle kujundamine ja trükk aasta 2023 esimesele poolele.

Eesotsas Kristina Roseniga jätkab tööd meeskond, kelle ülesandeks on koostada Bernhard Schmidti elutööd kajastav raamat. Rahvarõivaste raamatu artiklite autorid on teinud esimesed reisid erinevatesse muuseumidesse ja ajakava kohaselt peaks raamatu sisuosa saama valmis 1. juuliks 2023, et see üle anda kolleegiumile paranduste tegemiseks. Loodame, et aastal 2024 saab raamat trüki valmis. Raamat tuntud rannarootsi naistest valmib eeldatavasti jaokaupa. Sellel aastal ilmus Iris Haljandi koostatud raamat oma isa mälestustest, mis sai pealkirjaks „Noore Juliuse unistused”. Raamat on eesti keeles.

Rõõmustav on näha muuseumide tublidust nii Ruhnus, Vormsil kui ka Haapsalus. Rannarootsi Muuseumi tegemistest saate lugeda omaette artiklist. Noarootsi Kodukandipäevad ajendasid edasi mõtlema Miku talu edasisele potentsiaalile ja Vormsil toimunud üritus „Vormsi kirst” jättis maha edasised teemärgid kogukonna jaoks ja loodetavasti nii mõnedki mõtted saavad tulevikus teoks. Augustis toimus traditsiooniline talharpa laager Vormsil ja ka Ruhnus jätkub viiulilaagri traditsioon.

Täname kõiki tublisid eestvedajaid!

Kairi-Liis Habicht projektjuhina on läbi viinud esimese toidu-traditsioonidega seotud ürituse „Naissaare kultuuripäev” ja selle jätkuks toimus oktoobris Pakri saarte kultuuri tutvustav samalaadne üritus Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse ruumides.

Sakraalehitiste taastamine Naissaarel ja Pakritel on takerdunud tööjõu puudumise taha, kuid nüüd õnnestus Tallinna Rootsi-Mihkli kogudusel leida tööjõud ja koguduseliikmete abiga loodetakse Naissaare kiriku välisvooderdis paika seada. Pakri Ühingul ja selle juures tegutseva Pakri kabelite mälestusfondi ja Einar Mihlbergi eestvedamisel õnnestus saada rahastus kabeli sisetööde lõpetamiseks, kuid tööjõu puudusel lükkub see järgmisele kevadele. Selle ajakirja ilmumise ajaks on loodetavasti paigaldatud varikatuse Suur-Pakri kabeli välisuksele.

Juunis sai teoks rootsi keeleõppe suvelaager Noarootsi ja Vormsi põhikooli lastele ja ka sellest saate lugeda eraldi artiklist. Rannarootsi Muuseumi koostöö Noarootsi Kooliga. Septembris toimus õppesarja „Rannarootslaste radadel” esimene sissejuhataja osa. Veebipõhine õpe Ruhnus, Vormsil ja Tallinnas jätkub ja keelepasa Haapsalus samuti. Vormsil hakkab koolilaste rühma õpetama Tiina Ainola, kes elab Vormsil ja saab anda tunde kohapeal. Ruhnus toimub veebiõpe õpetaja Kai Sommeri juhendamisel ja muud grupid on õpetaja Eva-Tiina Põlluste vedada. Oleme väga tänulikud tublidele õpetajatele ja huvilistele õppuritele, kes on rootsi keele omandamise enda prioriteediks võtnud.

Mõnedest projektidest on täna vara rääkida, sest nende teostamiseks vajaminevate finantside taotlemine on veel pooleli ja mõnel puhul tuleb seda teha korduvalt. Nendest projektidest kirjutan, kui

nende teostamiseks vajaminevad ressursid on juba olemas. Kindlasti saab mainida veel Olavipäeva tähistamist, Ruhnus toimunud ajalookonverentsi Patrik Göranssoni eestvedamisel, töörühma moodustamist järgmise vaimse kultuuripärandi sissekande jaoks – kõike kirja panna ei jõuagi ja üks osa traditsioonilisi üritusi on meie lugejatele juba tuttavad. Püüame koondada järgmisel aastal siia rubriiki rohkem infot, et ka vähene internetikasutaja saaks osa meie kultuuriruumist.

Kui selles kirjatükis jäi kajastamata sinu väärt projekt või soovid meiega jagada enda ideid, siis ootame häid mõtteid e-posti aadressil info@eestirootslane.ee.

Foto: Kai Sommer

Keelelaager sisaldas tegevusi nii sees kui väljas

Språkläger för grundskolebarn

Jana Stahl

Den 15–17 juni anordnades under ledning av Eva-Tiina Pölluste och med hjälp av Kai Sommer ett svenskt språkläger för Nuckös och Ormsös grundskoleelever i Nuckö. Nuckö grundskola upplät generöst sina lokaler för lägret, och så träffades barn från två skolor för tredagars språkbud i svenska. Trots att skolåret just hade slutat, innehöll språklägret också lektioner i klassrummet, där de lärde sig att skriva ord och utförde andra manuella aktiviteter. Arrangörerna av lägret hade också tänkt ut lekar utomhus, som barnen verkligen gillade, och man gjorde en resa till Aibolands museum, där museipersonalen och barnen bakade rabarberkaka. Poängen var att matlagningen skedde på svenska. Naturligtvis var det möjligt att titta runt i museet, även om det inte var första gången för några av deltagarna att vara där. På eftermiddagarna tittade vi på svenska barnfilmer med svensk textning.

Estlandssvenskarnas kulturförvaltning vill tacka Eva-Tiina Pölluste och Kai Sommer, som har i flera år hållit onlinekurser i svenska till både vuxna och barn på Runö, Ormsö, Odensholm, i Tallinn och den nyligen anslutna Nuckö-regionen. Stort tack till lärarna! Härmed vill vi än en gång tacka SOV Sverige, SOV Estland, Odensholms byalag och föreningen Sverigekontakt för stöd till språkundervisning. Medfinansieraren har varit Estlandssvenskarnas kulturförvaltning.

Eleverna tecknade också ner sina tankar på papper den sista dagen på språklägret:

– Det här lägret är 10/10. Allt var coolt och jag vande mig vid att gå tillbaka till skolan. Det var en överraskning att jag kom hit, för min mamma hade inte berättat om det tidigare.

– Vi skulle vilja åka till fler ställen som till exempel till Aibolands museum för att laga mat. Det gillade jag i och för sig och jag gillar svenska nu.

– Det var fantastiskt när vi åkte till museet och lagade mat. Det kan göras annorlunda så att man studerar mindre och leker fler lekar.

– Tyckte om att lära mig nya ord, sånger och uttal. Fler deltagare till lägret. Det kunde vara längre så.

– Jag fick nya vänner. Jag tyckte om när vi lagade mat tillsammans. Jag gillade inte att vi hade långa lektioner.

– Gillade verkligen den här typen av lärande (sånger etc.). Skulle kunna fokusera ännu mer på uttal. Det kunde vara fler deltagare.

– Trevligt, roligt, intressant. Jag skulle vilja att det blir ett sådant läger nästa år också. ♥

– Det jag gillade mest med det svenska språklägret var i Hapsal. Att laga mat på Aibolands museum. Det var också väldigt roligt att få träffa nya människor och tillbringa natten i elevhemmet och att vi fick titta på filmer och ha temaspel på kvällarna.

Enligt min mening kunde det finnas fler sådana läger och de kunde vara längre.

– ♥ JAG GILLADE det

1. vi lärde oss svenska ♥
2. vi lekte lekar ♥
3. det fanns bra ledare ♥ här
4. vi hade det mycket roligt ♥

– Jag gillade att vi lekte mycket och att det var med övernattnings. Och jag tror att vi nästa gång kunde gå och bada och det var väldigt roligt här.

– Jag gillade att lära mig spännande ord som till exempel matvaror, övernattnings, maten var väldigt bra! Kunde vara längre.

Kulturförvaltningen tackar också de barn som deltog och hoppas få träffas igen i det nya sommarspråklägret, och vi vill absolut ta hänsyn till elevernas egna önskemål.

*Bild: En favoritsysselsättning var att laga mat tillsammans på Aibolands museum.
Foto: Kai Sommer*

Keelelaager Noarootsis

Jana Stahl

15.– 17. juunil korraldati Eva-Tiina Põlluste eestvedamisel ja Kai Sommeri kaasabil Noarootsi ja Vormsi põhikooli astmele rootsi keeleõppe laager Noarootsis. Noarootsi Põhikool oli lahkelt jagamas kooliruume ja nii said kokku kahe kooli lapsed, kes kolmel päeval said kümmelda rootsi keeles. Hoolimata asjaolust, et kool oli lastele just lõppenud, sisaldas keelelaager ka tunde klasisiruumis, kus õpiti sõnu kirjutama ja tehti muid käelisi tegevusi. Samuti oli laagri korraldajatel valmis mõeldud mängu vabas õhus, mis lastele väga meeldisid ning sõitu Rannarootsi Muuseumisse, kus muuseumipere koos lastega küpsetas rabarberikooki. Asja juurde käis see, et toidu valmistamine toimus rootsi keeles. Loomulikult sai muuseumis ringi vaadata kuigi osadele osalejatele ei olnud see esimene kord selles kohas viibida. Õhtupoolikutel sai vaadatud üheskoos lastefilme rootsi keeles koos rootsikeelsete subtiitritega.

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus tänab Eva-Tiina Põllustet ja Kai Sommerit, kes on lisaks läbi viinud mitme aasta jooksul veebikursuseid rootsi keele omandamiseks nii täiskasvanutele kui ka lastele Ruhnus, Vormsil, Osmussaarel, Tallinnas ja viimasena liitunud Noarootsi piirkonnas. Suur-suur tänu õpetajatele! Samuti tahame tänada veel kord keeleõpet toetamast SOV Rootsis, SOV Eestis, Osmussaare külaseltsi ja ühingut Sverigekontakt. Kaasfinantseerijaks on olnud Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus.

Lapsed kirjutasid ka enda mõtteid paberile keelelaagri viimasel päeval (kirjaviisi muutmata):

– See laager on 10/10. Kõik oli lahe ja harjusin kooli tagasi minekuga ära. Ainult, et oli üllatus, et siia tulin, sest ema mulle sellest varem ei rääkinud.

– Läheksime rohkem kohtadesse nagu käisime Rannarootsi muuseumis süüa tegemas. Mulle iseenesest meeldis ja mulle meeldib nüüd rootsi keel.

– Tore oli see siis kui me käisime muuseumis ja tegime süüa. Teistmoodi võiks teha seda, et vähem õppida ja rohkem mängida.

– Meeldis õppida uusi sõnu, laule ja hääldust. Veel osalejaid laagrisse. Kestaks kauem.

– Ma sain uusi sõpru. Mulle meeldis kui me käisime koos süüa tegemas. Mulle ei meeldinud see, et meil olid pikad tunnid.

– Väga meeldis selline õppimine (laulud jne). Võiks veelgi rohkem hääldusele keskenduda. Rohkem osalejaid võiks olla.

– Tore, lõbus, huvitav. Tahaks, et järgmine aasta oleks ka selline laager ♥

– Mulle meeldis Rootsi keele laagri juures kõige rohkem Haapsalus. Rannarootsi muuseumis süüa tegemas käija. Veel oli väga tore tutvuda uute inimestega ja õõbida õpilaskodus ning õhtuti vaadata filmi ja mängida teemakohaseid mängu.

Minu meelest võiks selliseid laagreid rohkem olla ja need võiksid kesta kauem.

– ♥ MULLE MEELDIS, et

1. me õppisime rootsi keelt ♥

2. me mängisime mängu ♥

3. siin olid head juhendajad ♥

4. me tegime väga palju lõbusat ♥

– Mulle meeldis, et me mängisime palju ja et see on õõbimisega. Ja ma arvan, et me võiksim järgmine kord ujuma minna ja siin oli väga lõbus.

– Meeldis õppida põnevaid sõnu nt toiduaineid, õõbimine, söök oli väga hea! Võiks kesta kauem.

Kultuuriomavalitsus tänab ka lapsi, kes osalesid ja loodame uuesti kohtuda juba uues suvises keelelaagris ning soovime kindlasti arvestada laste endi soovidega.

Sees ja väljas korraldati erinevaid mängu

Foto: Kai Sommer

Svenska gymnasiet i Hapsal 1931–1943

Lena Weesar

Under de 12 år som svenska gymnasiet verkade i Hapsal var ca 150 elever inskrivna på skolan. Min mor, Ester Maria Ahlström, född på gården Nygårds i Kärrslätt på Ormsö, var en av de studenter som tog sin examen i den sista studentkullen innan skolan stängdes för gott 1943. Skolans sista år präglades av stor turbulens i andra världskrigets skugga.

I slutet av 1920-talet fanns det ett 80-tal gymnasier i Estland. Förutom de estniska gymnasierna fanns det 11 tyska, 9 ryska och ett judiskt gymnasium, men det var inte förrän i augusti 1931 som estlandssvenskarna fick sitt, trots att ett svenskt gymnasium hade stått på Svenska Odlingens Vänners (SOV) program alltsedan föreningen startade sin verksamhet 1916.

Invigningen av gymnasiet fick stor uppmärksamhet, också i svensk dagspress. Lördagen den 29 augusti 1931 kunde man läsa i Dagens Nyheter att: ”Gymnasiet i Hapsal invigt. Femton elever ha hittills anmält sig”. Men fler började sitt första skolår, på måndagen efter helgen infann sig 21 elever till skolstarten.

Till gymnasiets invigning hade gäster från Sverige och Reval/Tallinn infunnit sig samt ”stora människomassor från de närliggande svenskbygderna”, rapporterade DN. Vidare att Hapsal ”var smyckad i de estniska och svenska färgerna” och att invigningen i gymnasiets aula bevistades av omkring 400 personer. Dagen av-

slutades med att generalkonsul Folke Bökman bjöd närmare 200 personer på middag i Kuursaal.

Invigningen av svenska gymnasiet i augusti 1931 var en stor händelse för svenskarna i Estland, för staden Hapsal och en nyhet värd att rapportera om i svenska dagstidningar.

Men varför hade det inte skett tidigare?

Svenska gymnasiet – tillkomst

Orsaken till att svenskarna i Estland inte fått sitt gymnasium tidigare var flera. Dels hade inte SOV de ekonomiska förutsättningarna för att starta ett gymnasium. Under 1920-talet hade man arbetat intensivt med att utveckla folkskolorna i svenskbygderna, man hade startat Birkas folkhög- och lantmannaskola på Nuckö 1920, man gav ut tidningen Kustbon, en årlig almanacka och man arbetade för att höja den allmänna bildningsnivån i de estlandssvenska bygderna, bland annat genom att inrätta bibliotek och läsestugor. Ekonomin fanns helt enkelt inte.

Dessutom förekom en intern diskussion inom SOV om ett svenskt gymnasium varande eller icke-varande. Vissa tvivlade på att det fanns ett tillräckligt elevunderlag för att fylla en svenskspråkig klass varje år. Man hade också olika meningar om var gymnasiet skulle ligga, i Hapsal, Tallinn eller någon annanstans. Även behovet

Svenska gymnasiet delade lokaler med estniska gymnasiet, Läänemaa Ühisgümnaasium, på Wiedemannigatan i Hapsal.

Foto: SOVs fotoarkiv

av ett svenskt gymnasium diskuterades. Skulle verkligen de estlandssvenska ungdomarna kunna tillgodogöra sig en högre utbildning efter folkskolan? Man kom ju från så enkla förhållanden, man var ju bönder och fiskare. Det fanns alltså en brist på tilltro till de estlandssvenska ungdomarnas förmåga och företagsamhet hos somliga. Andra i sin tur menade att om ungdomarna utbildade sig på högre nivå, då skulle de också komma att lämna sina hembygder för städerna och till och med för Sverige. Det fanns alltså flera åsikter om värdet av ett svenskt gymnasium.

Motargumentet som Hans Pöhl, som var drivande bakom gymnasietanken, och många med honom framförde var att om estlandssvenskheten skulle kunna överleva i framtiden och inte försvinna i storsamhället, då måste man satsa på ungdomarna och deras utbildning. Vad man behövde i svenskbygderna var utbildade estlandssvenska lärare, estlandssvenska präster och estlandssvenska beslutsfattare på högre nivåer i samhället som också kunde värna om estlands-

svenska intressen. Vägen dit skulle gå genom ungdomarna och deras utbildning.

Öppningen kom genom generalkonsul Folke Bökman, direktör för *Dollar Steamship Line* med kontor i Stockholm och en sann vän av estlandssvenskarna när hans donerade 25 000 kr till uppstarten av gymnasiet. Han hade tidigare bidragit ekonomiskt bland annat till Kustbon och hjälpt Runö-

borna under år av missväxt på ön.

Dagens Nyheter rapporterade om invigningen

av svenska gymnasiet lördagen den 29 augusti 1931.

Till skolstarten på måndagen efter helgen infann sig 21 elever, alltså fler än de 15 som DN skriver hade anmält sig.

Estniska staten erbjöd svenska gymnasiet att flytta in och dela lokal med det estniska gymnasiet i Hapsal, utan kostnad, och så var lokaliseringsfrågan löst. Man fick också använda skolans utbildningsmaterial kostnadsfritt och ett ekonomiskt stöd de första åren. Några år senare följde svenska staten med ett årligt bidrag.

Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, idag Sverigekontakt, hade länge stöttat tanken om ett svenskt gymnasium i Estland och deras Stockholmsavdelnings Estlandsutskott tog på sig ansvaret för att rekrytera riks-svenska lärare, de ombesörjde att gymnasiet fick svenska läroböcker och fungerade som ett slags tillsyningsorgan i Sverige. De bidrog även ekonomiskt till verksamheten.

Anton Üksti, rektor för det estniska gymnasiet blev även rektor för svenska gymnasiet och genom hans försorg fick gymnasiet examinationsrättigheter av de estniska myndigheterna.

Kort sagt, genom flera olika aktörer och bidragsgivare kunde svenska gymnasiet invigas i augusti 1931 och den första studentkullen utexamineras i maj 1936 i närvaro av bland andra greve Folke Bernadotte och riksantikvarie Sigurd Curman. Vilket även uppmärksammades i svensk dagspress.

Svenska gymnasiet – Svenska Privatgymnasiet – S.G.

Svenska gymnasiet, också kallat Svenska Privatgymnasiet eller kort och gott S.G. av studenterna, hade en linje vilken motsvarade den humanistiska linjen på det estniska gymnasiet (latinlinjen i Sverige) förutom att man läste 6 timmar svenska och 6 timmar estniska i veckan. Efter den 6-åriga folkskolan kunde man alltså söka sig vidare till gymnasiet som bestod av två delar, mellanskolan som gav mellanskolexamen (motsvarande svensk realexamen) och därifrån gå vidare till studentexamen.

På gymnasiet lästes estniska som första främmande språk och som andra främmande språk kunde man fram till krigsutbrottet välja mellan tyska och engelska. Latin läste man i de tre högre klasserna.

Vilka ämnen stod då på schemat? På min mors avgångsbetyg från den sista studentkullen 1943 finns svenska, tyska, estniska, latin, historia, filosofi, matematik, naturkunskap, fysik, geografi, kosmografi (läran om världsrymden), teckning och konsthistoria, gymnastik och idrott, arbetslära

och sång i betyget. Engelska hade nu försvunnit från schemat.

Studentlivet på S.G.

Under krigsåren förändrades skolan liksom det estniska samhället i grunden, något man måste ta i beaktande när man talar om svenska gymnasiet – skolåret såg helt annorlunda ut i fredstid än under krigsåren, åren då de två ockupationsmakterna, den sovjetryska 1940 och den nazityska från 1941, avlöste varandra.

Förutom undervisning och studier fanns det en mängd olika aktiviteter eleverna kunde delta i, det vill säga fram till att andra världskriget bröt ut.

Man gjorde utflykter och också skolresor till exempel till Pernau/Pärnu, Narva och några klasser besökte Sverige. Folkdanslaget, lett av fru Helga Blees, var mycket populärt och det uppträdde i svenskbygderna, i Reval/Tallinn och i Helsingfors. Många elever gick med i scouterna och man fick även besök av rikssvenska scouter (scoutrörelsen förbjöds för övrigt under den sovjetryska ockupationen 1940 och ersattes av den kommunistiska pionjärrörelsen).

Skolan satsade också på idrott, man deltog i de estniska skolmästerskapen där de estlandssvenska studenterna över lag gjorde bra ifrån sig. Man hade en teatergrupp och en skolkör, ledd av Cyrillus Kreek, lärare i sång och musik. Skolfesterna med uppträdande, sång och spex var uppskattade av elever som lärare liksom de skoltidningar som studenterna gav ut. Med böcker från Sverige hade ett skolbibliotek byggts upp och studenterna var flitiga låntagare.

Elever och lärare på S.G.

Någon skolavgift togs inte ut av svenska gymnasiet, läroböcker lånades ut av skolan men det kunde ändå vara kostsamt för en familj att låta sina ungdomar studera vidare efter folkskolan. Man förlorade arbetskraft hemma på gården, mat och uppehälle i Hapsal för sina ungdomar var en utgift liksom skolkläder, den obligatoriska skoluniformen – en mörkblå klänning med vit krage och svart förkläde för flickorna, kostym, vit skjorta och slips för pojkarna och en skolmössa, ”skolmiss”. För flickorna en blåsvart basker med dekorativa gula band och skolans emblem, en skärmmössa för pojkarna med ett gult band runt kullen, till skillnad mot de estniska elevernas blå band. Och skor, kläder och ytterkläder av modernt ”stadssnitt” ingick även det i studenternas ekipering, plus fickpengar till anteckningsböcker, pennor etc.

De flesta elever bodde inneboende, hyran var oftast i natura i form av mat som tillagades av hyresvärdinnan, och ved till bränsle. Gymnasiet hade också ett elevhem och gav under en period naturstipendier, fri kost och logi. Vissa kunde också få en mindre summa som fickpengar.

Fram till krigsutbrottet 1939 undervisade rikssvenska lärare på skolan, några av namnen är Sven Boräng och Herbert Adolfsson som också beskrivit sina år i Hapsal i äldre nummer av Kustbon. Samtliga rikssvenska lärare var högutbildade akademiker med en fil mag-examen.

Svenska gymnasiet – krigsåren

1940 var den sovjetryska ockupationen av Estland ett faktum vilket förändrade samhället och också skolan i grunden. Kontakten med Sverige avbröts, skolan omorganiserades så att de svenska klasserna kom att gå som parallellklasser till det estniska gymnasiet

”Den första studentkullen vid Hapsals svenska gymnasium har just bestått sin examen och lyckönskas av greve Folke Bernadotte” lyder bildtexten. Bakom flickorna till höger står riksantikvarie Sigurd Curman från Sverige.

Foto: Kustbon

och då de rikssvenska lärarna hade lämnat Estland 1939 stod man utan svenska lärare. Alexander Berggren, född på Ormsö och utbildad vid Åbo Akademi i Finland, anställdes och var nu den ende svenske läraren på skolan.

Under deportationsvågen försommaren 1941 fängslades rektor Anton Üksti, som också undervisade de svenska klasserna i matematik (han var utbildad i Helsingfors och talade svenska), hans fru Aurelia (som undervisade de svenska klasserna i estniska språket) och deras två barn samt lärare ur det estniska lärarkollegiet. Anton Üksti avrättades senare samma år i Sverdlovsk. Alexander Berg-

gren hade mobiliserats, deporterades senare och arkebuserades året efter, 1942, i Archangelsk oblast.

Kriget fortsatte.

I juli 1941 intogs Estland av tyska trupper och gymnasiebyggnaden togs över av tyska Wehrmacht som använde den för militära ändamål. Skolan öppnades igen i januari 1942 men inte i huvudbyggnaden. Bränslebrist rådde, allt bränsle skulle gå till kriget, och undervisningen fick nu ske i den närbelägna folkskolan, för de svenska klasserna på eftermiddagarna. De två tidigare studenterna Anders Stenholm, som gått vidare till universitetet i Dorpat/Tartu och hunnit avsluta sin fil mag-examen där, och Edvin Lagman, också med studier i Dorpat, anställdes som lärare. De var nu de enda svenska lärarna på skolan.

Under den nazi-tyska ockupationen återupptogs kontakterna med Sverige, en rikssvensk delegation besökte gymnasiet och man fick en sändning svenska läroböcker. Men kriget var ännu inte slut.

Våren 1943 gick rykten om allmän mobilisering, många av de manliga gymnasiestudenterna hade fått inkallelseorder och skolan stängdes efter skolavslutningen den 8 maj. Oro och uppbrotsstämning spred sig och allt fler estlandssvenskar började nu lämna sina hembygder för gott för Sverige.

Svenska gymnasiet 1931–1943, en sammanfattning

Under svenska gymnasiet 12 år var cirka 150 elever inskrivna vid skolan. Ett femtiotal hade avlagt studentexamen, 2/3 av dem pojkar, och ungefär lika många

hade tagit mellanskoleexamen (realexamen). Övriga hade inte hunnit ta ut någon examen eller av olika skäl avslutat sina studier i förtid. På grund av krigshändelserna och avbrott under krigsåren hade fem årskullar utexaminerats från gymnasiet mellan 1936–1943:

1936: 11 studenter (5 flickor, 6 pojkar)

1937: 5 studenter (1 flicka, 4 pojkar, varav en rikssvensk)

1938: 7 studenter (samtliga pojkar, varav en finlandssvensk)

1939, 1940: inga, på grund av krigsutbrottet samt den sovjetryska inmarschen och ockupationen av Estland

1941: 11 studenter (9 pojkar, 2 flickor)

1942: inga, på grund av krigshändelserna

1943: 17 studenter (10 flickor, 7 pojkar)

Det kan tyckas vara få, men, som Sven Sahlin skriver i boken om Hans Pöhl: "Gymnasiet fick ändå en stor betydelse för estlandssvenskarnas självkänsla. Det betydde att även estlandssvenska ungdomar kunde gå vidare till högre utbildning utan att ta vägen över estniska eller andra gymnasier." Vilket de estlandssvenska studenterna från svenska gymnasiet i Hapsal också gjorde, i Estland och i Sverige, som studentkamraterna Otilia Gjärdman född i Pasklep på Nuckö och Maria Lindström från Fällarna på Ormsö, båda studenter i avgångsklassen 1943. I Sverige

utbildade de sig till sjuksköterskor på Röda korsets sjuksköterskeskola i Stockholm, sedan tjänstgjorde de som sjuksköterskor på Röda korsets fältsjukhus under Koreakriget. Otilia vidareutbildade sig till sjukgymnast och Maria blev sedermera översköterska på Sabbatsbergs sjukhus i Stockholm.

Källor:

Kustbon, ett antal nummer

Hans Pöhl, estlandssvenskarnas hövding, red Sven Sahlin (SOVs förlag 2010)

En bok om Estlands svenskar del IV, av Viktor Aman (SOVs förlag 1992)

Dagens Nyheter, 29 augusti 1931.

Från vänster: Hans Pöhl, estlandssvenskarnas främste ledare och den drivande kraften bakom svenska gymnasiet. General-konsul Folke Bökman vars donation möjliggjorde tillblivelsen av skolan samt rektor Anton Üksti vilken ombesörjde att svenska gymnasiet fick examinationsrättigheter av de estniska myndigheterna.

SOVs fotoarkiv, Kustbon

Svenska gymnasiet kallades även Svenska Privatgymnasiet eller kort och gott för S.G. av studenterna, som i skolans emblem – ett konstfullt S i ett G vilande på ett bladverk.

Foto: SOVs fotoarkiv

Haapsalu Rootsi gümnaasium 1931–1943

Lena Weesar

12 aasta jooksul, mil Rootsi gümnaasium Haapsalus tegutses, kuulus kooli hingekirja 150 õpilast. Üks abiturientidest, kes lõpetas kooli viimase lennu enne selle lõplikku sulgemist 1943. aastal, oli minu ema Ester Maria Ahlström Kersletist Nygårds-talust. Kooli viimased aastad olid Teise maailmasõja varjus väga heitlikud.

1920. aastate lõpus tegutses Eestis ligi 80 gümnaasiumit. Eestikeelsete gümnaasiumite kõrval oli 11 saksa, üheksa vene ja üks juudi gümnaasium. Ehkki rootsikeelse gümnaasiumi asutamine oli Rootsi Hariduse Seltsi (SOV) tööplaanis juba ühingu tegutsemise algusest 1916. aastal, jõudsid eestirootslased selleni alles 1931. aasta augustis.

Gümnaasiumi avamine äratas suurt tähelepanu ka Rootsi päevalehtedes. Laupäeval, 29. augustil 1931 võis Dagens Nyheterist lugeda, et: „Haapsalu gümnaasium avatud. Seni kirjas viisteist õpilast.“ Esimest kooliaastat alustanud tuli aga järjest juurde, järgmiseks esmaspäevaks saabus kooli juba 21 õpilast.

Gümnaasiumi avamisele oli saanud külalisi Rootsist ja Tallinnast ning „suured rahvahulgad lähedalasuvatest rootsi asundustest“, teatas Dagens Nyheter. Edasi, et „Haapsalu oli ehitatud Eesti ja Rootsi lipuvärvidesse“ ja et gümnaasiumi aulas toimunud avaaktusel osales ligi 400 inimest. Päev lõppes peakonsul Folke Bökmani korraldatud õhtusöögiga Kuursaalis, millel osales ligi 200 inimest.

Foto: SOVs fotoarkiv

Abituriendid koolitunnis. Taga akna juures arvatavasti riigirootsi õpetaja Sven Boräng.

Rootsi gümnaasiumi avamine 1931. aasta augustis oli Eesti rootslastele ja Haapsalu linnale suursündmuseks ja teavitamisväärt uudiseks Rootsi päevalehtedele.

Miks jõuti selleni alles nüüd?

Tekkelugu

Põhjuseid, miks rootslased endale varem gümnaasiumi polnud saanud, oli mitmeid. Osalt puudusid SOV-i gümnaasiumi asutamiseks majanduslikud võimalused. 1920. aastatel oldi hoolega tegeletud algkoolide arendamisega, 1920. aastal oli Noarootsis käima lükatud Pürksi põllutöö- ja rahvaülikool, välja anti ajalehte Kustbon, igaaastast kalendrit ja tegeleti üldise haridustaseme tõstmisega rannarootsi aladel, asutades muuhulgas raamatukogusid ja lugemistubasid. Ressursse lihtsalt ei jätkunud.

Samas toimus SOV-s sisemine arutelu rootsikeelse gümnaasiumi olemise või mitteolemise üle. Kaheldi, kas igal aastal rootsikeelse klassi avamiseks jätkub ikka õpilasi. Arvamused läksid

lahku ka selles, kus gümnaasium peaks asuma – Haapsalus, Tallinnas või kusagil mujal? Vaieldi ka vajaduse üle rootsi gümnaasiumi järele. Kas eestirootsi noored on pärast algkooli lõpetamist üldse võimelised kõrgemat haridust omandama? Noored pärinesid ju lihtsast talupoja- ja kaluriühiskonnast. Niisiis seati kahtluse alla eestirootsi noorte võimekus ja ettevõtlikkus. Teisalt arvati, et kui noored omandavad kõrgema haridustaseme, lahkuvad nad oma kodukandist linnadesse ja isegi Rootsi. Niisiis oli rootsi gümnaasiumi väärtuse kohta palju eriarvamusi.

Vastuargumendiks, mille koos paljude teistega esitas gümnaasiumi idee eestvedaja Hans Pöhl, toodi see, et kui eestirootslased tulevikus ellu tahavad jääda ega suurde ühiskonda ei lahustuks, tuleb panustada noortele ja nende haridusele. Rannarootsi alad vajaksid haritud eestirootslastest õpetajaid, eestirootslastest vaimulikke ja ühiskonna kõrgemal tasandil tegutsevaid eestirootslastest poliitikuid,

kes kaitseksid ka eestirootslaste huvisid. Tee sinna pidi kulgema noorte ja nende hariduse kaudu.

Asja lükkas käima peakonsul Folke Bökman, laevafirma *Dollar Steamship Line*'i direktor kontoriga Stockholmis ja eestirootslaste tõeline sõber, kes annetas gümnaasiumi käivitamiseks 25 000 krooni. Bökman oli varem toetanud ajakirja Kustbon ja aidanud ikalduseaastal ruhnulasi.

Eesti riik pakkus rootsi gümnaasiumile tasuta ruume Haapsalu eesti gümnaasiumis, ja see lahendas kooli asukoha probleemi. Tasuta võidi kasutada ka kooli õp-
pmaterjale ja esimestel aastatel saadi majanduslikku toetust. Mõned aastad hiljem hakkas iga-aastast toetust maksma ka Rootsi riik.

Riigiühing rootsluse säilitamiseks välismaal, praegune Sverigekontakt oli Rootsi gümnaasiumi mõtet Eestis pikka aega toetanud ja selle Stockholmis osakonna Eesti komisjon võttis enda kanda riigirootsi õpetajate värbamise, hankis

Eesti ametiasutustelt eksamineerimisõiguse. Mitmete osapoolte ja toetajate abil rootsi gümnaasium 1931. aasta augustis lõpuks avati ning 1936. aasta maikuu lõpetas kooli esimene lend, mille tähistamisel viibisid muuhulgas krahv Folke Bernadotte ja Rootsi riigiantikvaar Sigurd Curman. See märgiti ära ka Rootsi päevalehtedes.

Rootsi gümnaasium – Rootsi Eragümnaasium – S.G.

Rootsi gümnaasiumis, mida kutsuti ka Rootsi Eragümnaasiumiks ja õpilaste seas lühemalt S.G.-ks, oli õppesuund, mis vastas eesti gümnaasiumi humanitaarsuunale, lisaks õpiti nädalas kuus tundi rootsi ja kuus tundi eesti keelt. Pärast kuueaastast algkooli võidi niisiis astuda gümnaasiumisse, mis koosnes kahest osast – kesk-
kool, mis lõppes keskkoolieksamiga ja sealt edasi küpsuseksamini.

Foto: SOV arhiiv

Rootsi gümnaasiumi õpilased ja õpetajad 1936. Juhataja Anton Üksti keskel, Aurelia Üksti temast paremal, ning riigirootsi ja eesti õpetajad.

gümnaasiumile Rootsi õpikuid ja tegutses omamoodi järelevalveorganina. Nad toetasid tegevust ka majanduslikult. Eesti gümnaasiumi juhatajast Anton Ükstist sai ka Rootsi gümnaasiumi juhataja ning tema korraldusel sai gümnaasium

Gümnaasiumis õpiti esimese võõrkeelena eesti keelt, teise võõrkeelena võis kuni sõja puhkemiseni valida saksa või inglise keele vahel. Ladina keelt õpiti kolmes viimases klassis.

Millised ained siis õppekavasse kuulusid? Minu ema lõputunnistusele 1943. aasta viimasest lennust on märgitud rootsi, saksa, eesti ja ladina keel, ajalugu, filosoofia, matemaatika, loodusteadus, füüsika, geograafia, kosmograafia (õpetus maailmaruumist), joonistamine ja kunstiajalugu, võimlemine ja sport, tööõpetus ja laul. Inglise keel oli nüüd õppekavast kadunud.

Õpilaselu

Rootsi gümnaasiumist kõneledes tuleb silmas pidada, et sõja-aastatel muutus koolielu koos Eesti ühiskonnaga põhjalikult – rahuaegne kooliaasta oli sõja-aastatest, mil üksteisele järgnesid kaks okupatsioonivõimu – Nõukogude ja Saksa, täiesti erinev.

Kuni Teise maailmasõja puhkemiseni oli õpilastel võimalik õppetöö ja õpingute kõrval osaleda hulgas eri tegevustes.

Korraldati väljasõite ja kooliekskursioone näiteks Pärnusse ja Narva, mõned klassid käisid ka Rootsis. Väga populaarne oli rahvatantsurühm, mida juhtis Helga Blees, ja mis käis esinemas rootsi aladel, Tallinnas ja Helsingis. Paljud õpilased osalesid skaudiliikumises ja võõrustati ka riigirootsi skaute (Nõukogude okupatsiooni ajal skautlus keelati ja asendati kommunistliku pioneeriorganisatsiooniga).

Koolis tegeleti ka spordiga, osaleti Eesti koolimeistrivõistlustel, kus eestirootsi õpilased saavutasid häid tulemusi. Tegutses teatritrupp ja kooli koor, mida juhatas laulu- ja muusikaõpetaja Cyrillus Kreek. Nii õpilaste kui õpetajate seas olid hinnas koolipeod koos etteastete, laulu ja paroodiamängudega, samuti õpilaste välja antud koolilehed. Rootsist saadetud raamatutest loodi kooli raamatukogu ja õpilased olid usinad laenutajad.

Õpilased ja õpetajad

Õppemaksu Rootsi gümnaasiumis ei võetud, õpikuid sai koolist laenata, kuid noorte edasiõppimine pärast algkooli lõpetamist oli perekondadele siiski kulukas. Kodutalust kadus tööjõud, toit ja ülalpidamine Haapsalus tähendas väljaminekut, sama oli kooliriiete, kohustusliku koolivormiga – tüdrukutel tumesinine kleit valge krae ja musta põllega, poistel ülikond, valge särk ja lips, ning koolimüts, „skolmiss“. Tüdrukutel sinimust, dekoratiivse kollase paela ja kooli embleemiga barett, poistel nokaga müts, millel oli lauba ümber erinevalt eesti õpilaste sinisest paelast kollane pael. Ja õpilaste varustusse kuulusid ka kingad, riided ja moodsa „linnašnitiga“ üleriided, pluss taskuraha märkmike, pliiaatsite jne. jaoks.

Enamik õpilasi elas kellegi juures, üüri maksti enamasti natuuras toiduainete näol, millest valmistas süüa perenaine, ja küttepuudes. Gümnaasiumil oli ka õpilaskodu ja mingi aja tagas kool naturaalistipendiumid, prii ülalpidamise ja majutuse. Mõned said ka väiksema taskuraha.

Rootsi gümnaasiumi populaarset rahvatantsurühma juhtis Helga Blees (esiplaanil)

Foto: SOV arhiiv

Kuni sõja puhkemiseni 1939 õpetasid koolis riigirootsi õpetajad, nagu näiteks Sven Boräng ja Herbert Adolfsson, kes on kirjeldanud oma Haapsalu-aastaid ka Kustboni vanemates numbrites. Kõik riigirootsi õpetajad olid magistriskraadiga haritlased.

Sõja-aastad

1940. aastal algas Eestis Nõukogude okupatsioon, mis muutis ühiskonda ja ka kooli põhjalikult. Sidemed Rootsi katkesid, kool korraldati ümber, mistõttu rootsi klassid tegutsesid eesti gümnaasiumi paralleelklassidena ja kuna riigirootsi õpetajad olid 1939. aastal Eestist lahkunud, oldi Rootsi õpetajatest ilma. Ainsaks rootsikeelseks õpetajaks oli Vormsis sündinud ja Turu ülikoolis õppinud Alexander Berggren.

1941. aasta varasuvise küüditamislaine ajal arreteeriti kooli juhataja Anton Üksti, kes õpetas rootsi klassidele ka matemaatikat (ta oli õppinud Helsingi ülikoolis ja kõneles rootsi keelt), tema naine Aurelia (kes õpetas rootsi klassidele eesti keelt) ja nende kaks last ning eesti kooli õpetajaid. Anton Üksti hukati samal aastal Sverdlovskis. Alexander Berggren oli

mobiliseeritud, küüditati hiljem ja lasti 1942. aastal Arhangeliski oblastis maha.

Sõda jätkus.

1941. aasta juulis vallutasid Saksa väed Eesti ja gümnaasiumihooone läks Wehrmachti käsutusse, kes kasutas seda sõjalistel eesmärkidel. 1942. aasta jaanuaris avati kool taas, kuid mitte peahoones. Valitses kütusepuudus, kogu kütus pidi minema sõja teenistusse ja õppetöö toimus lähedalasuvas algkoolis, rootsi klassid õppisid pärastlõunati. Õpetajateks palgati kaks endist õpilast – Anders Stenholm, kes oli läinud edasi õppima Tartu ülikooli ja jõudnud seal sooritada magistrieksami, ning samuti Tartus õppinud Edvin Lagman. Need olid nüüd kooli ainsad rootsikeelsed õpetajad.

Saksa okupatsiooni ajal sidemed Rootsi taastati, gümnaasiumis käis üks riigirootsi delegatsioon ja kooli saadeti Rootsi õpikuid. Ent sõda polnud veel läbi.

1943. aasta kevadel käis ringi kuulujutt üldmobilisatsioonist, paljud meessoost õpilased olid saanud mobilisatsioonikutse ja pärast lõpuaktust 8. mail kool suleti. Maad võtsid ärevus ja lahkumismeeleolud ning üha enam eestirootslasi hakkas oma kodukandist lahkuma.

Kokkuvõte

Rootsi gümnaasiumi 12 tegevusaasta jooksul kuulus kooli hingekirja umbes 150 õpilast. Küpsuseksamiteni jõudis umbes 50, neist 2/3 poisid, ja umbes sama palju sooritasid keskkoolieksami. Ülejäänutel jäid eksamid tegemata või õpingud pooleli teistel põhjustel. Sõjasündmuste ja sõjaaegsete pauside tõttu lõpetas 1936.–1946. aastal gümnaasiumi viis lendu:

1936: 11 õpilast (5 tüdrukut ja 6 poissi)

1937: 5 õpilast (1 tüdruk ja 4

poissi, neist üks riigirootslane)

1938: 7 õpilast (kõik poisid, neist üks soomerootslane)

1939, 1940: sõja puhkemise ja Nõukogude okupatsiooni tõttu lõpetajaid polnud

1941: 11 õpilast (9 poissi ja 2 tüdrukut)

1942: sõjasündmuste tõttu lõpetajaid polnud

1943: 17 õpilast (10 tüdrukut ja 7 poissi)

Seda võib tunduda vähevõitu, kuid nagu Sven Sahlin Hans Pöhli kirjeldavas raamatus kirjutab: „Rannarootslaste eneseteadvuse seisukohalt oli gümnaasium siiski väga tähtis. See tähendas, et ilma eesti või muudesse gümnaasiumi-

tesse astumata võisid kõrgema hariduse poole püüda ka rannarootsi noored.“ Mida eestirootslastest Haapsalu gümnaasistid Eestis ja Rootsis ka tegid – nagu 1943. aasta lennu klassiõed Ottilia Gjärdman (Noarootsist Paslepast) ja Maria Lindström (Vormsist Fällarnast), kes olid õppinud Rootsis Stockholmis Punase Risti õdedekoolis põetajaks ja töötasid hiljem, Korea sõja ajal, Punase Risti välihaiglas. Ottilia õppis edasi terapeutiks ja Mariast sai Stockholmi Sabbatsbergi haigla ülemõde.

Allikad:

Kustbon, erinevad numbrid

Hans Pöhl, estlandssvenskarnas hövding, toim. Sven Sahlin (SOV kirjastus 2010)

En bok om Estlands svenskar del IV, Viktor Aman (SOV kirjastus 1992)

Dagens Nyheter, 29. august 1931

Väljasõit Pärnusse 1937.–1938. õppeaastal koos riigirootsi õpetaja Herbert Adolfssoniga (heleda kaabuga)

Foto: Ester Maria Ahlströmi erakogu

Õpilane Maria Lindström Vormsist koolivormis – valge kraega tumesinises kleidis ja koolimütsiga. Maria lõpetas Rootsi gümnaasiumi viimases lennus 1943, õppis Rootsis Stockholmis Punase Risti õdedekoolis, oli Korea sõja ajal Pusanis Punase Risti välihaiglas orbude ja sõjas haavata saanud laste „lastebaraki“ juhataja, hiljem Stockholmi Sabbatsbergi haigla ülemõde.

Foto: Ester Maria Ahlströmi erakogu

Maria Lindströmi koolimüts kollase dekoratiivpaela ja kooli embleemiga. Annetus SOV arhiivi. Foto: Topoteek Estlandssvensk

Den stora flykten firas

Jana Stahl

Foton: Jana Stahl

Den 19 september hölls en internationell konferens, ”Den stora flykten 1944 och vi”, i estniska Riksdagens konferenssal, med talare från flera länder och tillbakablick på flykten i ett historiskt och personligt perspektiv. Estniska Institutet för historiskt minne skall skapa en databas över personer som flytt från Estland under andra världskriget. Databasen som skapas ger värdefull information om flyktingarna och detaljerar deras antal och öde, inklusive estlandssvenskarnas öde. Under skapandet av databasen kommer allmänheten att kontaktas för att komplettera den. Den första etappen beräknas vara klar 2024. Mer information finns på hemsidan www.mnemosyne.ee/eesti-sojapogenikud-teises-maailmasojas.

Det var också talare på konferensen som delade personliga flykthistorier, som berör vår folkspillra, eftersom den stora majoriteten av det estlandssvenska samhället tvingades fly, och berättelserna om vår folkgrupp liknar de andras flykt i svåra tider. Från Mari-Ann Kelmals tal kommer jag ihåg: ”Det är viktigt att komma ihåg att samma sak aldrig får hända igen. Därför är det viktigt att prata om det igen och igen.”

Konferensen upprepade också tanken att vi inte får glömma dem som kämpade för Estlands frihet i den fria världen. Härmed vill vi tacka estlandssvenskarna i Sverige som under ockupationsåren förvarat och arkiverat kulturarvet som idag är en mycket viktig databas för alla intresserade. Idén om

Biskop Tiit Salumäe välsignar minnestavlan.

estnisk kultur och frihet glömdes aldrig vare sig här eller där – den enda skillnaden var att man i det ena fallet var tvungen att prata om det fria Estland genom att skriva mellan raderna eller tala i tysthet, i det andra fallet kunde man göra det fritt och öppet.

Det estniska världsrådet startade firandet av den stora flykten den 18 september vid monumentet och minnestavlan i Puise, och firandet avslutades den 19 september, när biskop Tiit Salumäe hade invigt minnestavlan och tal hade hållits, med skådespelet ”Pagulusse” (På flykt) i Olavssalen i svenska S:t Mikaelsskyrkan i Tallinn. Den invigda minnestavlan är placerad i närheten av linden och minnesstenen som kulturförvaltningen reste vid firandet av 75-årsminnet av flykten (minnesstenen och minnestavlan ligger vid kanten av S:t Mikaelsskyrkans parkeringsplats i Tallinn, på dess sida mot Harjugatan). På egen hand har estlandssvenskarna anlagt två minnesplatser, den ena på ovan nämnd plats och den andra vid Aibolands Museum.

Skådespelet, som är skapat av Elina Toona och dramatiserat av Loone Ots och baserar på boken ”Pagulusse” (På flykt), framfördes av elever från Tallinns 32:a gymnasieskola. Skådespelet varade i 45 minuter och var dramatiserat för att vara precis så långt att det kunde spelas upp även i andra skolor i Estland. Dramaturgen hade också det glada beskedet att estniska Dramaten har lovat att ta in pjäsen i sitt program och en dag kan man se den på teatern också.

Båtflyktingarnas minnessten

Suurpõgenemise tähistamine

Jana Stahl

19. septembril toimus Riigikogu konverentsisaalis rahvusvaheline konverents „Suurpõgenemine 1944 ja meie”, kus oli esinejaid mitmest riigist ja kajastati põgenemist ajaloolises ja isiklikus vaates. Eesti Mälu Instituut alustab Teise maailmasõja kestel Eestist põgenenud isikute andmebaasi koostamist. Loodav andmekogu annab väärtuslikku infot põgenejate kohta ning täpsustab nende arvu ja saatust, sealhulgas eestirootslaste saatust. Andmebaasi koostamise ühel hetkel pööratakse avalikkuse poole, et andmebaasi täiendada. Esimene etapp loodetakse valmis saada aastaks 2024. Rohkem infot veebilehelt www.mnemosyne.ee/eesti-sojapogenikud-teises-maailmasojas/.

Oli esinejaid, kes jagasid konverentsil ka isiklike põgenemislugusid, mis on meie rahvakillu jaoks südant puudutavad, sest rannarootsi kogukond oli ju sunnitud põgenema suures enamuses ja meie kogukonna lood on keerulisel ajal teiste rahvaste põgenemisega sarnased.

Mari-Ann Kelami sõnavõtust jäi meelde, et: “Oluline on mäletada, et mitte kunagi ei korduks sama. Seetõttu on oluline sellest uuesti ja uuesti rääkida”.

Konverentsil jäi kõlama ka mõte, et me ei unustaks neid, kes võitlesid vabas maailmas Eesti vabaduse eest. Siinkohal täname rannarootsi kogukonda Rootsis, kes okupatsiooniaastatel hoidis tallel ja arhiveeris kultuuripärandit, mis on täna väga oluline andmebaas kõigidele huvilistele. Eesti kultuuri ja

vabaduse ideed ei unustatud ei siin ega seal – erinevus oli ainult selles, et ühel juhul tuli vabast Eestist rääkida ridade vahel kirjutades või poolihääli ja teisel juhul sai seda teha vabalt ja avalikult.

Ülemaailmne Eesti Kesknõukogu alustas suurpõgenemise tähistamist 18. septembril Puise monumendi ja mälestustahvli juures ning tähistamine lõppes 19. septembril, peale mälestustahvli õnnistamist piiskop Tiit Salumäe poolt ja sõnavõtte, etendusega „Pagulusse” Tallinna Rootsi-Mihkli kiriku Olavisaalis. Avatud mälestustahvel asub kultuuriomavalitsuse poolt põgenemise 75. aastapäevaks asetatud mälestuskivi ja pärnapuu lähedal (mälestuskivi ja -tahvel asuvad Tallinna Rootsi-Mihkli

kiriku juures, parkimisplatsi Harjumäe poolsel küljel). Rannarootsi kogukonnal on kaks enda poolt rajatud mälestamise kohta: üks eelpool nimetatud kohas kiriku parkimisplatsi servas ja teine Rannarootsi Muuseumi juures.

Elina Toona poolt raamatu „Pagulusse” ainetel loodud ja Loone Otsa dramatiseeritud etenduse kandsid ette Tallinna 32. Keskkooli õpilased.

Etendus kestis 45 minutit ja oli Loone Otsa poolt loodud just sellise pikkusega, et näidendit saaks ette kanda ka teistes Eestimaa koolides. Ka oli dramaturgil rõõmustav uudis, et Draamateater on lubanud selle võtta enda kavasse ja ühel päeval on võimalus seda näha ka teatris.

Mälestustahvel kiriku juures

Foto: Jana Stahl

Ernst Brus och Elmar Engman berättar om livet på Odenholm

Ernst Brus f.1921 från Nibondas och Elmar Engman f.1922 från Stavas

Från en inspelning gjord 1991 på Singö, nedskrivet av Saga Adolfsson

Man samlade drivved och tång på stränderna och drog upp enris från betesmarkerna. Bär plockade man på fastlandet.

Vedsamlande – det var ju två gånger om året, först en gång på våren och sedan en gång på hösten, det var ju drivved det. Man gick från varje gård och allting delades lika. Det var två från varje gård då, om det var hel- eller halvgårdar och så gick vi ut på ett ställe och gick runt hela ön, sju stycken ena vägen och sju stycken andra vägen och möttes sen. Så var det två hästar från varje gård och två som körde så fyra personer från varje gård gick åt. Det var ju fruntimmer med också. Var det på nordostsidan fick man ju bära upp allt bråte över backen också. Man fick ju lägga allt i högar med då. Ja det tog en hel dag det, men det gick på en dag om det inte var alltför mycket. Så körde de hem det till Kvarnbacken och där lade de upp det i sju högar så att det blev ungefär likvärdigt. Var det några bättre bitar, bräder eller plank, då var man så väldigt noga med att det skulle vara exakt likvärdigt. Ja, de lade upp det i sju högar och jag kan se de där ”lotterna” än som de hade. Det var sådana där fyrkantiga träpinnar, ungefär två tum långa och så var varje gårdsmärke inskuret på sidan. De låg där vi brukade dela upp allting, under en flat sten låg de. Så tog man fram dem och lade dem i en mössa och skakade om. Så gick den

som hade mössan fram till en hög och så fick någon stoppa ner handen, titta bort och ta en ”lott”. Det är klart om man skulle vara riktigt noga – det var ju skuret – så kunde man väl känna vad det var, men så kinkigt var det väl inte. Ta en lott och lägg den på högen, ja det var det och det gårdsmärket. Gårdarna som var delade skulle ju dela sin hög ytterligare, det var alla utom Marks och vårat (Nibondas). Det var ju likadant med allting, hö och sådant. Tegarna var ju uppdelade, så de som var halvgårdar fick ju dela sitt hö i två delar, utom farfar (Mats Brus). Karla (Karl Brus) hade bara 1/3, så farfar fick 2/3 och Karla fick bara 1/3. Det var likadant med virke och med allting, där fick de ju i regel göra tre högar då, Julius var ju där också och Karla fick 1/3. Men de andra gårdarna delade upp i hälften var utom Marks och vårat.

Nibondas gatna och Greis gård bakom (1920-talet) Gatna utanför Nibondas stita, Ernst Brus i förgrunden

Foto: Eesti Filmiarhiiv

Samma sak på hösten då man var ute och drog enris. Man hade det att elda med i spisarna. Man hade stora stackar som man delade upp och körde hem. Sedan högg man upp det och lade in det på logen, hela logen full med enris, som man sedan hämtade och satt och matade in i spisen på kvällarna när det var kallt ute och man behövde elda lite extra. Det var ju alltid lite grövre bångar och sådant med riset. Att man drog upp enbuskar med roten berodde ju också på att man ville hålla betena för djuren öppna. Kanterna på grässlätterna växte ju igen så mycket annars. Det var låga krypande enbuskar som bredde ut sig. På sydostsidan på Näset, som de sa, där var det rätt kraftiga enar, sedan var det på västra sidan där vid fyren i några svackor som det växte höga enar. Annars var det bara platta enbuskar där riset kröp över marken. Det skulle ju tas undan för att hålla betesmarken öppen och så gav det ju värme på samma gång. De tog ju lite olika områden och röjde ur, man tog inte allt på samma gång. Det var ju vissa ställen som skulle tas – det var gubbarna som bestämde. Det var de yngre pojkar och kvinnorna som var ute och ryckte upp enbuskar, gubbarna var inte ute inte. Det var på hösten, det var ju blött, det kunde vara i oktober, november någon gång. Det började frysa på lite också, då var det lätt att dra upp rötterna när marken började stelna.

Tången samlade man på stranden efter att höststormarna hade slagit i land den. Där på södersidan, vid den där bukten och stora hamnen, hur mycket som helst kom iland. Det kunde hända när det hade varit riktigt högvatten och riktig kuling att det kommit smågrus i också och småsten, men inte gjorde det något. Tången kördes hem till lagårdsbacken och vi hade vårt där bakom rökstugan mot staketet i hörnan. På sommaren när de körde ut dynga så öste de på tången också. Det var ju rena rama dyngan det med. Mycket bra gödning, tillsammans med dyngan från djuren, nog blev det gött alltid. Dessutom körde de ut allt fiskrens och grävde ner. I kärran och ut med det när de hade rensat, gälat all strömming och likadant torsken. Torsken tog de ju hem som den var och rensade hemma. Benen blev ju kvar, man tog bara bort inälvor och huvud, det var ju ingen som fileade fisken. Det växte så väldigt bra där de grävde ner fiskrenset. Det var ju kvinnorna som körde ut det i en kärra och det blev väl lagt på lite olika ställen på en del åkrar. Det blev nergrävt så inte måsarna skulle komma åt det. Det luktade väl lite medetsamma, när man gick förbi de här ställena, men det var

inte så farligt – en vecka eller två så var ju lukten borta, allt var ju jord sen.

Allt gick i sina rutiner. Tänk när vi gick iland och skulle plocka bär det var likadant då: hela byn skulle med. Det var förstås kvinnfolket och ungdomarna som skulle plocka bär på fastlandet. Jag (Ernst Brus) kommer ihåg när jag var en 11–12 år och skulle köra över en massa folk som skulle plocka bär. De skulle sättas iland vid "Åe", en bit ifrån Spitham och så skulle jag köra till Spitham och lägga båten. Jag hade William med mig, han var ju äldre och Greis-Olle, han var ju alldeles liten 5–6 år bara, men Line (hans mamma) var ju med. Men det var dimma, tät dimma, och när vi närmade oss land var det sandbankar och så också. William skojade och sa: Vi får ta Olle och hålla honom i benen så får han smaka om vattnet börjar bli sötare, så vi vet att vi är framme vid å-mynningen. Men det gick bra ändå, vi hade en roddbåt på släp, en eka som pappa använde vid ljustring, en stäv-eka som var rätt så stor, den tog i land 7–8 personer åt gången. Det gick inte att komma iland med motorbåt där inte. Vi rodde iland dem med alla korgar och hinkar och byttor,

mitt emot ett ställe på södersidan av ån där "Å-Gusta" bodde, där släppte vi iland dem. Det gick en bro, där ovanför. De låg ju kvar där hos "Å-pojkarna" på nätterna, i någon bod eller något uthus. Ibland låg de i Spitham, men det var ju så långt att gå, där omkring kunde ju bären redan vara plockade. De låg kvar två nätter i regel eller kanske tre. De hade förstås matsäckar med sig, potatis kokade de väl någonstans där. Det var ju stora vidder där, stora kronskogar, de plockade massvis med bär. Stora säar, säckar och påsar, framför allt lington. Blåbär var det nog också men inte så mycket. När vi först hade satt iland bärplockarna, körde vi båten till Spitham och ankrade där innanför revet och sen rodde vi iland med ekan och gick ner till de andra, det var väl 3–4 kilometer. Vi vågade inte ha båten liggande där vi "Åe", för det var rena sandstranden och hade det blivit nordväst eller så hade det inte varit bra. När vi åkte tillbaka hem, var det korgar och byttor, hela båten full. Socker köpte man i säckar, de var tunga det var nog 50-kilos säckar. Det var jutesäckar, hopsyddas och så var det handtag som öron i ändarna. Det var strösocker, vetemjöl och salt som de köpte. Bitsocker använde de inte. Vetemjöl hade de inte heller så mycket. Det var ju till julen, annars var det bara "kornbre". Det var till julen det skulle vara lite finare. Pannkakor gjorde de på kornmjöl, kanske lite vete men mest kornmjöl. "Plinkar" pannkakor, det var ju gott. Kornmjölsbröd är gott, det är bara det att det blir så fort torrt, men nybakat bröd är ju jättegott.

Fiske på Odensholm 1937.

Foto: Eesti Filmiarhiiv, EFA.0-130633

Ernst Brus ja Elmar Engman jutustavad elust Osmussaarel

Ernst Brus (s. 1921) Nibondas- ja Elmar Engman (s. 1922) Stavas-talust

1991 Singöl tehtud salvestuse järgi kirja pannud Saga Adolfsson

Randadelt korjati ajupuud ja adrut, karjamaadelt kisti üles kadakapõõsaid. Marju korjati mandril.

Küttepuid koguti kaks korda aastas, kõigepealt üks kord kevadel ja siis korra sügisel, see oli ju ajupuud. Mõni igast talust ja kõik jagati võrdselt ära. Igast talust oli kaks, kui olid täis- või pooltalud, ja siis kogunesime ühes kohas ja tegime saarele ringi peale, seitse üht teed ja seitse teist teed pidi ja saime siis kokku. Igast talust oli kaks hobust ja kaks ajajat, nii et kokku neli. Osalesid ka naisterahvad. Kui oldi kirdeküljel, tuli kogu haosodi ka üle künka kanda. Kõik tuli panna hunnikutesse. Selleks kulus terve päev. Kui puid liiga palju ei olnud, sai ühe päevaga hakkama. Siis veeti need koju Veskimäele ja pandi seal seitsmesse kuhja, umbes võrdselt. Kui olid paremad palad, lauad või plangud, jälgiti väga hoolikalt, et oleks täpselt võrdne. Nad ladusid selle seitsmesse kuhja ja mul on vaimusilmas siiani meele need „liisupulgad“, mida nad kasutasid. Need olid sellised nelinurksed puupulgad, umbes kaks tolli pikad ja külje peale oli lõigatud peremärk. Nad lebasid seal, kus me kõike jagasime, lapiku kivi all. Siis võeti need välja ja pandi ühe mütsi sisse ja raputati segi. Siis läks mütsi omanik kuhja juurde ja keegi torkas käe mütsi sisse, vaatas eemale ja tõmbas „liisu“. Kui nüüd väga täpne olla – pulgas olid ju sisselõiked – võis sõrmedega tunda, mis see on, kuid nii valiv ka ei olnud. Tõmba

Aduvallid Storhamnrest kabeli poole, 1932
Foto Eesti Filmiarhüü, EFA.1-8834

liisk ja pane see kuhja peale, see oli see ja see peremärk. Jagatud talud, need olid kõik peale Marksa ja meie oma (Nibondase), jagasid oma hunnikut veel omakorda. Samamoodi käis kõige, heina ja muu sellisega. Siilud olid jagatud, pooltalude, välja arvatud vanaisa oma (Mats Brusi), hein tuli jagada kahte ossa. Karlal (Karl Brusil) oli vaid 1/3, nii et vanaisa sai 2/3 ja Karla ainult 1/3. Samamoodi oli puude ja kõigega, seal tuli neil tavaliselt teha kolm hunnikut, seal oli ka Julius ja Karla sai 1/3. Kuid kõik teised talud peale Marksa ja meie oma jagasid pooleks. Sama oli sügisel, kui käidi kadakapõõsaid üles kiskumas. Nendega köeti pliite. Olid suured kuhjad, mis jagati ära ja veeti koju. Seejärel raiuti need peeneks ja viidi rehe alla, kogu rehealune oli kadakapõõsaid täis, mida sealt siis toodi ja õhtuti, kui väljas oli külm ja tuli rohkem kütta, pliidi alla

pandi. Põõsastes oli ju alati veidi jämedamaid oksa ja muud säärast. Kadakapõõsad kisti koos juurtega üles ka sellepärast, et karjamaa tuli loomadele lahti hoida. Rohumaade servad kasvasid ju muidu täis. Karjamaal laiutasid madalad roomavad kadakapõõsad. Kaguküljel Näsetil, nagu nad rääkisid, oli õige tugevaid kadakaid, kõrgeid kadakaid kasvas ka mõningates lohkudes lääneküljel majaka juures. Mujal olid vaid madalad kadakapõõsad, mis roomasid mööda maapinda. Need tuli ju ära korjata, et hoida karjamaa puhas, ja samas andis see ka sooja. Nad puhastasid erinevaid kohti, ühekorraga kõike ei võetud. Võtta tuli kindlastest kohtadest – vanamehed otsustasid. Põõsaid kiskusid üles nooremad poisid ja naised, vanamehi väljas ei olnud. See oli sügisel, oli ju märg, see võis olla mõnikord oktoobris-novembris. Hakkas ka veidi külmetama, siis,

kui maa hakkas taHENema, oli juurikaid kerge üles kiskuda.

Adrut korjati rannas, kui sügistormid olid selle maale peksnud. Seal lõunaküljel, lahesopi ja suure sadama juures, niipalju, kui maale tuli. Kõrgvee ja tugeva tuule korral võis juhtuda, et sekka tuli ka kruusa ja väikeseid kive, kuid sellest polnud midagi. Adru veeti koju laudamäele ja meie oma oli seal suitsutare taga, aianurgas. Suvel, kui sõnnikut välja viidi, loobiti ka adrut. See oli ju puhas väetis. Väga hea väetis, koos sõnnikuga, seda laotati alati. Sinna veeti ka kalarappeid, mis maeti maha. Kui räimed ja olid puhastatud, rapitud, läksid need kärude peale ja minema, sama tursaga. Tursk viidi ju koju, nagu see oli ja seda puhastati seal. Luud jäid alles, ära võeti ainult soolikad ja pea, kala ei fileerinud keegi. Seal, kus kalarapped maha maeti, kasvas väga hästi. Naised viisid selle käruga minema ja see laotati põldudele eri kohtadesse. Maeti maha, et kajakad ligi ei pääseks. Haises küll natuke, kui neist kohtadest mööda mindi, kuid midagi hullu sellest ei olnud – nädala-kahe pärast oli hais kadunud, kõik oli muutunud mullaks.

Kõik kulges omas rütmis. Kui läksime suurele maale marju korjama, siis oli samamoodi: osales kogu küla. Mandril korjasid marju muidugi naised ja noored. Mulle (Ernst Brusile) meenub, et kui olin umbes 11–12-aastane ja pidin üle viima palju inimesi, kes pidid seal marju korjama. Need tuli maale viia Spithami lähedal „Äe” juures ja siis pidin ma sõitma Spithami ja paadi sinna jätma. Minuga oli kaasas William, tema oli vanem ja Greis-Olle, tema oli väga väike, vaid 5-6-aastane, kuid meiega oli ju kaasas ka Line (tema ema). Merel oli udu, tihe udu ja maa lähedal ka liivaseljandikke. William naljatas

ja ütles: Võtame Olle jalgupidi kinni, las mekib, kui vesi magedamaks läheb, siis teame, et oleme jõesuudme juures. Kõik läks siiski hästi, meil oli slepis üks aerupaat, üks sõudepaat, mida isa kasutas ahingupüügil, täaviga paat, mis oli õige suur ja võttis peale oma seitse-kaheksa inimest. Mootorpaadiga seal maabuda ei saanud. Sõudsimine koos kõigi korvide ja pangede ja püttidega maale, jõe lõunaküljel asuva koha poole, kus elas „Ä-Gusta”, seal lasime nad maale. Seal ülevalpool oli üks sild. Nad jäid ööseks „Ä-poiste” juurde, mõnda kuuri või küüni. Mõnikord olid nad Spithamis, kuid sinna oli kauge maa ja seal võisid marjad juba korjatud olla. Tavaliselt jäidi kaheks-kolmeks ööks. Toidukotid olid muidugi kaasas, kartulit keedeti küllap kusagil seal. Seal olid suured laiad riigimetsad, nad korjasid tohutult marju. Suured toobrid, kotid ja kotikesed, põhiliselt pohlad. Mustikaid oli ka, kuid mitte nii palju. Kui olime marjakorjajad maale pannud, vii-

sime paadi Spithamisse, jäime seal karide ette ankrusse ja sõudsimine siis sõudepaadiga maale ja läksime teiste juurde, seda oli vist kolm-neli kilomeetrit. „Äe” juurde ei tihanud paati jätta, sest seal oli puhas liivrand ja kui tuul oleks loodekaarde keeranud, oleks asjad kehvasti olnud. Koju sõites oli paat korve ja pütte puupüsti täis. Suhkrut osteti kottides, need olid rasked, kindlasti 50-kilosed. Need olid džuuutriidest, kokku õmmeldud ja otstes olid kõrvade moodi sangad. Nad ostsid peensusukrut, nisujahu ja soola. Tükksuhkrut ei kasutatud. Vähe oli ka nisujahu. Seda hoiti jõuludeks, muidu oli ainult „kornbre” (odraleib – tlk.). Jõulude ajal pidi olema peenem. Pannkooke tehti odrajahust, võib-olla veidi ka nisust, kuid enamasti odrajahust. „Plinkar”, pannkoogid olid head. Odraleb on hea, see ainult kuivab liiga kiiresti, kuid värske leib on hiiglama hea.

Kalarappimine 1939

Foto Eesti Rahva Muuseum ERM, 1394:594

Jubileumsår på Aibolands museum

Ülo Kalm

Foton: Ülo Kalm

I år, den 28 december, fyller Aibolands museum 30 aktiva år med att samla in, forska, bevara och presentera det estlandssvenskarna kulturarvet för allmänheten – tre fruktbara decennier av att utveckla Aibolands museum i Hapsal, plus de sista tolv åren tillsammans med Runömuseet och Korsgården.

Estlandssvenskarnas vardag var nära knuten till havet. Så är fallet med båtbygge, sjöfart, fiske och säljakt.

Under årens lopp har flera kopior av estlandssvenskarnas båtar färdigställts och restaurerats av museets båtmästare Jorma Friberg. Idag finns det 12 träbåtar i museets båtsamling. Flera båtar väntar på restaurering. Varje träbåtsägare vet hur mycket arbete det är med en båt. Ni kan bara föreställa er om det finns ett dussin av dem, som varje höst måste lyftas upp ur vattnet, täckas för vintern så att vatten och snö inte gör för stor skada. När våren kommer börjar arbetscykeln igen, först att ta av vinterskydden, sedan att tjära båtarna, underhålla motorerna, göra reparationer vid behov och sjösätta igen. På sommaren kan intresserade beställa nöjesturer i Hapsalviken med Nargö-fiskebåten ”Lilian”.

Tack vare stödet från Prins Carl Gustafs stiftelse och Svenska Kulturfonden har vi kunnat göra förberedelser inför reparationen av jalen. Vi har anskaffat båtbyggnadsspecifikt trämaterial som inte kan hittas i detaljhandel, till exempel böjda ekstammar och täta tallplankor. Algor Streng, smed,

båt- och instrumentbyggare från Ormsö, fällde rätt träd och sågade dem till plankor åt jalen. Plankorna transporterades till Hapsal med ”Lilian”, som hade ”Gättor” lastat i släpet. Dessutom har vi skaffat nödvändiga verktyg för båtarnas underhåll och reparation.

Museets flytbrygga renoverades. Vid den 50 meter långa bryggan finns plats för några tiotal båtar. (Bild före renoveringen)

Fiske och fiskförädling gav arbete och kompletterade estlandssvenskarnas matbord. Museet ligger i före detta Gamla hamnen i Hapsal, platsen där fiskare bodde och verkade. Genom åren har anordnandet av Gamla hamnens marknad och temadagar för rökt fisk blivit en trevlig tradition. För museipersonalen innebär temadagen att få tag i fisk från yrkesfiskare, rensa, tvätta, salta och röka. Vi röker fisk i ett restaurerat fiskrökhus, precis som våra förfäder gjorde. Dessa temadagar har blivit riktigt populära bland stadsborna och ofta tar fisken slut innan alla som vill fått smaka. Tillsammans

håller vi vid liv och för vidare en viktig bit av maritim kultur, som sakta sjunker i glömska.

I år är det också 25-årsjubileum för museets ”torsdagstanter”. Varje torsdag samlas de på museet för att föra de estlandssvenska hantverkstraditionerna vidare. Handarbetskvinnornas stora projekt är de broderade Aibotapeterna. Den första Aibotapeten, 20 meter lång, broderades på linnetyg, den gjordes för 20 år sedan till ära av det svenska kungaparets besök den 5 maj 2002. Bilderna på tapeten berättar uttrycksfullt om estlandssvenskarnas tusenåriga historia i Estland fram till andra världskriget.

För fem år sedan besöktes museet av estlandssvenskan Merike Wulf som föreslog att man skulle brodera en fortsättning på tapeten, som berättar om estlandssvenskarnas öde efter andra världskriget. Torsdagstanterna på museet broderade en fem meter lång tapet, som berättade om estlandssvenskarna som ödet ville att de skulle stanna i Estland. En grupp handarbetskvinnor i Stockholm broderade sin historia parallellt, om estlandssvenskarnas liv efter ankomsten till Sverige. I oktober förra året presenterades de båda tapeterna på Estniska Huset i Stockholm.

I våras startade kriget i Ukraina och världen förändrades för oss alla. I mars anslöt sig Aibolands Museum till uppmaningen att stödja Ukraina med att tillverka kamouflagenät, under ledning av den ideella föreningen *Aitan kaitsta*. Museets intendent, Anu

Under evenemang som museet ordnar har vi öppnat ett museikafé, där torsdagstanterna alltid hjälper till med att laga pannkakor och sälja kaffe och bakverk.

Raagmaa, tog på sig att organisera tillverkning av kamouflagenät. Nästan varje dag när museet är öppet kommer volontärer för att hjälpa till med flätning. Besökare på museet kan också fläta. De mest aktiva, Aljona, Darina och Marina från Ukraina samt Öie och Liivi från Hapsal, är ofta med. Kretsen av hjälpare är större, de bidrar med att hitta lämpligt material, med färgning, skärning, flätning och transport. Varje insats är viktig. Under kvinnornas kvicka fingrar har mer än trettio kamouflagenät tillverkats i museet och skickats till Ukraina.

Flera ukrainare som anlänt till Hapsal undan kriget har blivit goda vänner till museet och har även bjudit på ukrainska smaker i kaféet under museievenemang. Tack vare stödet från stiftelsen Brödet och företaget Nuckö Knivfabrik har vi kunnat ta emot ukrainare i museet, erbjuda dem ett kulturellt program och fritidsaktiviteter.

Sommarens viktigaste händelse var Nuckös hembygdsgagar, som ägde rum igen efter decennier. Aibolands museipersonal hade glädjen att hjälpa till med förberedelserna, tillsammans med Nuckö delkommun, Rickul/Nuckö hembygdsgörening, Nuckö församling och Estlandssvenskarnas

kulturförvaltning. Precis som 34 år tidigare var det en stor ära för mig att få öppna hembygdsgagarna igen. Under två dagar fick alla möjlighet att ta del av den högtidliga biskopliga gudstjänsten i Nuckö kyrka, många utställningar och gripande konserter. Aibolands museum hade satt upp en vandringsutställning av Aibotapeten på innegården vid Mickogårdens hemmacafé och man kunde också köpa böcker, souvenirer och hantverk i museets stånd. Dagen på Mickogården fylldes av den ljuva doften av våfflor, levande musik och ösregn. Hembygdsgagarna avslutades i det restaurerade kapellet i Roslep. Estlandssvenskarnas kulturförvaltning belönade professor emeritus Göran Hoppe och släktforskargruppen ”Våra anor” med titeln Estlandssvenskarnas kulturbärare och Hans Pöhls-medalj. Vi lyssnade på Guds ord, höll tacktal och deltog i en konsert som framfördes på hög nivå. Den främsta estniska kören Collegium Musicale uppträdde under ledning av Endrik Üksvärav, huvuddirigent för Estlandssvenska sångfestivalen 2021.

På initiativ av Rickul/Nuckö Hembygdsgörening stod Mickogården i Birkas som värd för tovningsdagen för femte gången, då

Ene Smöslova och Anu Raagmaa förmedlade sina kunskaper. Denna gång kunde de intresserade prova på att tillverka en vacker brosch eller en mobilväska.

I våras startade ett större samarbetsprojekt med Nuckö grundskola, ”I estlandssvenskarnas spår”. Det började med en talkodag på Klockargården, Mickogården och prästgården. I planeringsmötet i augusti var även ättlingar till Johan Nyman med. Projektet fortsatte med det nya läsåret. Fyra dagar i rad tog Nargös fiskebåt och två vattentaxibåtar elever och lärare över viken från Österby till Hapsal, till Aibolands Museum, för att stifta bekantskap med estlandssvenskarnas kulturarv. Jag gav ungdomarna en kort översikt över Aibolands museum, utställningar, båtar och restaureringen av Korsgården. Den bästa och mest heltäckande bilden av estlandssvenskarnas historia fick ungdomarna vid Aibotapeten som torsdagstanterna broderat. Alla elever fick också hjälpa till med att fläta kamouflagenät. Museipedagogen Lydia Kalda och musikläraren Sirje Kaasik introducerade eleverna för talharpan och estlandssvenskarnas folkmusik. Därefter fick alla möjlighet att provspela talharpa för att känna hur svårt det är att locka fram en låt ur detta instrument. Tiden gick omärkligt fort och dagen avslutades med en båtfärd från Hapsal tillbaka till Österby. Precis som Post-Hansbåtar höll förr i tiden kontakter mellan Nuckö och Hapsal, hade denna gamla tradition för en dag fullgjort sin uppgift värdigt. Projektet fortsätter med att tillverka julkronor i en julworkshop. Nästa vår ska skolbarnen röka fisk och tjära båtar. Projektet stöds ekonomiskt av Svenska Folkskolans Vänner i Finland.

Aibolands museum fortsätter att hedra traditionell musik. Vi är tacksamma för alla folkmusiker som har glatt oss och våra gäster med sina framträdanden på museet i år. I juni hade vi en mycket fullsatt konsert. Eftersom vädret var blåsigt och kyligt tvingades vi stanna inne och museets utställningslokal var fullsatt. Än en gång bevisades det att vi akut behöver ett större utrymme och väntar på färdigställandet av Havscentret. Konserterna har kunnat genomföras tack vare stöd från Hapsal kommunstyrelse. Vi är glada att talharpemusik lever kvar i museet. Regelbundna talharpe-workshops under ledning av Liisa Koemets-Bastida kommer att fortsätta och de som är intresserade av att spela instrumentet är välkomna att delta. För att utvidga studier av talharpa, tack vare stöd från Riksföreningen Sverigekontakt, kunde vi införskaffa en ny talharpa till museet, vars mästare är instrumentmästaren på Ormsö, Algor Streng.

För två år sedan planerade vi att introducera estlandssvenskarnas kulturarv som en del av evenemangen "Åland 100". Covid-19-restriktionerna sköt upp det planerade besöket på Åland. I augusti i år bjöds vi in till Mariehamns sjökvarter för Estlandssvenskarnas dag. Från Aibolands museum presenterade vi en kopia

på Aibotapeten-1 och en fotoutställning om Korsgården. Under hela den långa dagen kunde gästerna lyssna på talharpemusik och köpa estlandssvenska souvenirer. Med sin närvaro hedrades dagen av Sveriges generalkonsul Karl-Olof Andersson, Estlands honorärkonsul på Åland, Johan Eriksson, Stig Dreijer och många goda vänner. Dagen var innehållsrikt och gav många nya kontakter. Vår värd var föreningen Sjöfararkapellet i Sjö kvarteret. De visade intresse för att utveckla samarbetet i framtiden, vilket vi gladeligen tackade ja till. Estlandssvenskarnas dag fick ekonomiskt stöd av Svenska Kulturfonden i Finland.

För tio år sedan kom andra nytrycket av Sven Danells stämmingsfulla memoarbok "Guldstrand" och den såldes slut. Eftersom folk fortsätter att visa intresse för att köpa boken, bestämde vi oss för att ordna en tredje nyutgivning av boken. Tack vare det ekonomiska stödet från Olle Engkvists Stiftelse, Rickul/Nuckö Hembygdsförening och Svenska Ambassaden i Tallinn gavs ett nytryck av boken ut i augusti och nu kan alla köpa boken igen.

Runö Museum, en avdelning till Aibolands museum, tillsammans med Korsgården, är mycket viktigt för oss. I våras fullbordades

restaurering av källaren på Korsgården. Arbetet utfördes av det lokala byggföretaget Ruhnu AEK OÜ. Källaren fick ett nytt liv tack vare det ekonomiska stödet från Kungliga Stiftelsen och Estlands kulturdepartement.

I våras deltog museipersonalen på ett talko på Korsgården. Tillsammans tömdes logen i långhuset på föremål. Vid rengöring av golvet kom ett vackert lergolv fram. Museets kvinnor städade och tvättade föremålen, som efter torkning ställdes ut i logen. Jordbruksverktyg som legat omkring klädbodet fick tillsammans med kastmaskinen sin plats under ett skärmtak. Den lilla ladugården och skafferiet täcktes med geotextil inför byte av halmtak med start i höst. På så sätt skyddades föremålen i byggnaderna från byggdamm och skräp.

Runömuseets direktör Ruth Keskaik gör som en enda anställd på museet ett mycket bra jobb och vi försöker hjälpa henne så mycket som det långa avståndet tillåter. Därefter planerar vi restaurera kammaren i Korsgårdens långhus. Fundamentet till långhuset behöver förnyas, golvet och taket läggas. Projektansökan har skickats iväg till Svenska Kungafonden och jag hoppas att vi får ett positivt svar till jul.

Dag efter dag, år efter år arbetar museipersonalen för att estlandssvenskheten skulle leva vidare. Vi har fått mycket hjälp av våra fantastiska torsdagstanter, volontärerna Ove Knekt och Rainer Åkerblom, många hjälpsamma vänner och bidragsgivare.

Med er hjälp är museet idag en plats dit människor med stort intresse från när och fjärran kommer för att ta del av estlandssvenskarnas unika och spännande historia.

Tusen tack för att ni finns!

Vi har haft ett antal workshops i talharpaspelning på museet.

Juubeliaasta Rannarootsi Muuseumis

Ülo Kalm

Foto: Ülo Kalm

Tänavu 28. detsembril täitub Rannarootsi Muuseumil 30 toimekat aastat rannarootslaste kultuuripärandi kogumisel, uurimisel, hoidmisel ja avalikkusele tutvustamisel – kolm viljakat aastakümnet Rannarootsi Muuseumi arendamist Haapsalus, millele lisaks viimased 12 aastat koos Ruhnu Muuseumi ja Korsi taluga.

Rannarootslaste igapäevaelu oli tihedalt seotud merega. Seda nii paadiehituse, meresõidu, kala- kui hülgepüügi.

Aastate jooksul on muuseumi paadimeister Jorma Fribergi käe all valminud ja taastatud mitmed rannarootslaste paatide koopiad. Kokku on tänaseks muuseumi paadikogus 12 puupaati. Mitu paati on taastamise ootel. Iga puupaadi omanik teab, mis töö on ühe paadiga. Võite vaid ette kujutada, kui neid on terve tosin ja iga sügis pead nad veest välja tõstma, talveks kinni katma, et vesi ega lumi liiga ei teeks. Kevade tulekul tööde ring algab taas, esmalt maha võtma talvekatted, siis paadid tõrvama, mootorid hooldama, vajadusel remonti tegema ja taas veeskama. Huvilised saavad suvel tellida Naissaare kaluripaati „Lilianiga” huvisõite Haapsalu lähel.

Tänu Prints Carl Gustafi Sihtasutuse ja Rootsi Kultuurifondi toetusele oleme saanud teha ettevalmistusi jaala remondiks. Varutud on paadiehitus-spetsiifilist puumaterjali mida kaubandusvõrgust ei leia, nt. kõverad tammetü-

Pärast renoveerimist sai uus ujukai kena ja sihtotstarbeline

ved ja tihedat männiplanku. Jaala tarvis langetas õiged puud ja saagis plankudeks Vormsi sepp, paadi- ja pillimeister Algor Streng. Plankude transport Haapsallu toimus „Lilianiga”, millel oli sleps lastitud „Gättor”. Lisaks on varutud paatide hooldus- ja remonditöödeks vajalikke tööriistu.

Muuseumi ujukai sai renoveeritud. 50 meetri pikkuse kai ääres on kohti paarikümnele paadile.

Kalapüük ja -töötlemine andis tööd ning täiendas rannarootslaste toidulauda. Muuseum asub Haapsalu linna kunagises Vanasadamas – kalurite elamise ja töötamise piirkonnas. Aastatega on kujunenud toredaks traditsiooniks Vanasadamatu turu ja suitsukala päevade korraldamine. Suitsukala päev tähendab muuseumipere jaoks kutselistelt kaluritelt kala hankimist, rookimist, pesemist, soolamist, suitsutamist. Kala suitsutame taastatud kalasuitsumajakeses nii nagu seda tegid meie esivanemad. Suitsukala päevad on linnarahva seas muutunud tõeliselt populaarseks ja sageli saab kala enne otsa, kui kõik soovijad on maitsta saanud. Üheskoos hoiame elus ja kanname edasi merekultuuri ühte olulist külukest, mis vaikselt kipub unustuse hõlma vajuma.

Tänavu täitub ka muuseumi käsitöömehhedel, „neljapäevamemmedel“ 25 tegevusaastat. Igal neljapäeval kogunevad nad muuseumi rannarootslaste käsitöö traditsioone edasi kandma. Käsitöömehhed suurprojektid on tikitud piltvaibad. Esimene linasele kangale tikitud 20 meetri pikkune piltvaip valmis 20 aastat tagasi Rootsi kuningapaari külaskäigu auks 5. mail 2002. Vaiba pildid kirjeldavad ilmekalt kogu rannarootslaste tuhandeaastase ajalugu Eestis kuni Teise maailmasõjani.

Viis aastat tagasi külastas muuseumi Merike Wulf Rootsist ja tegi ettepaneku tikkida piltvaibale jätkuvaibad, mis jutustavad rannarootslaste saatusest pärast Teist maailmasõda. Neljapäevamemmed muuseumis tikkisid viie meetri pikkuse piltvaiba, rannarootslaste loo, kes saatuse tahtel jäid Eestisse. Grupp käsitöömehhedesid Stockholmis tikkisid paralleelselt oma loo, kuidas kujunes rannarootslaste elu peale Rootsimaale randa jõudmist. Eelmise aasta oktoobris toimus mõlema piltvaiba esitlus Eesti Majas Stockholmis.

Muuseumi korraldatud üritustel oleme avanud muuseumikohvikku, kus neljapäevamemmed alati abiks

nii pannkookide küpsetamisel kui kohvi ja saiade müümisel.

Kevadel algas sõda Ukrainas ja maailm muutus kõigi jaoks. Rannarootsi Muuseum ühines märtsikuus üleskutsega toetada Ukrainat varjevõrkude valmistamisega, mida veab MTÜ Aitan kaitsta. Muuseumi peavarahoidja Anu Raagmaa võttis varjevõrkude valmistamise korraldamise enda südameasjaks. Pea iga päev, kui muuseum on avatud, käivad vabatahtlikud abiks varjevõrkude punumisel. Muuseumi külastajad saavad samuti punuda. Kõige aktiivsemad – Aljona, Darina ja Marina Ukrainast ning Õie ja Liivi Haapsalust on sageli kohal. Abiliste ring on laiem, kes aitavad kaasa sobiva materjali leidmisel, värvimisel, lõikamisel, punumisel ja transpordil. Iga lüli on oluline. Naiste nobedate näppude all on muuseumis valminud ja Ukrainasse saadetud üle kolmekümne varjevõrgu.

Mitmed Haapsalusse sõjapakku tulnud ukrainlased on saanud headeks muuseumisõpradeks ja on muuseumi üritustel pakkunud kohvikus ka ukrainapäraseid maitseid. Tänu Sihtasutuse Brödet ja Noarootsi Noavabriku toetusele oleme saanud ukrainlasi muuseumis võõrustada, pakkuda neile kultuuriprogrammi ja vaba aja tegevusi. Suve suurürituseks olid

Noarootsi kodukandipäevad, mis toimusid taas peale aastakümnete möödumist. Rannarootsi muuseumi perel oli rõõm aidata kaasa ettevalmistustes koos Noarootsi osavalla, Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu, Noarootsi koguduse ja Eestirootslaste Kultuuriomavalitsusega. Nii nagu 34 aastat tagasi, oli minule suureks auks taas avada kodukandipäevad. Kahel päeval oli kõigil võimalus saada osa pidulikust piiskoplikust jumalateenistusest Noarootsi kirikus, paljudest näitustest, mitmetest südamlikest kontsertidest. Rannarootsi muuseum oli Miku talu kodukohviku õuele pannud vaatamiseks Rannavaiba rändnäituse ning muuseumi müügiletilt sai osta temaatilisi raamatuid, meeneid ja käsitööd. Päev Miku talu õuel möödus magusa vahvilõhna, elava muusika ja vihmasabinaga. Kodukandipäevad lõppesid taastatud Rooslepa kabelis. Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus tunnustas Eestirootslaste Kultuurikandja tiitli ja Hans Pöhli nimelise medaliga emeriitprofessor Göran Hoppet ja suguvõsaurimise grupp „Våra anor“. Kuulasime Jumala Sõna, kõlasid tänukõned ning saime osa kõrgetasemelisest kontserdist. Esines Eesti tippkoor Collegium Musicale, mida dirigeeris Endrik Üksvärav, 2021. aasta eestirootslaste laulupeo peadirigent.

Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu eestvõttel toimus Pürksis Miku talus juba viiendat korda viltimise päev, mil oma oskusi andsid edasi Ene Smõslova ja Anu Raagmaa. Sel korral said huvilised endale kauni prossi või mobiilikoti viltida.

Kevadel algas Noarootsi Kooliga suurem koostööprojekt „Rannarootslaste radadel“. Alustasime talgupäevaga Köstritalu, Miku talu ja pastoraadi juures. Augustis toimunud planeerimiskoosolekul osalesid ka Johan Nymani järeltulijad. Uue kooliaastaga projekti tegevused jätkusid. Neli päeva järjest töid Naissaare kaluripaati ja Haapsalu kaks veetaksot õpilasi ja õpetajaid üle lahe Österbyst Haapsallu Rannarootsi Muuseumisse tutvuma rannarootslaste kultuuripärandiga. Andsin noortele lühikese ülevaate Rannarootsi Muuseumist, näitustest, paatidest ja Korsi talu taastamisest. Kõige parema ja põhjalikuma pildi rannarootslaste ajaloost said noored memmede tikitud piltvaipadega tutvudes. Kõik õpilased said natuke aidata kaasa ka varjevõrgu punumisel. Muuseumipedagoog Lydia Kalda ja muusikaõpetaja Sirje Kaasik tutvustasid õpilastele hiiu kannelt ja rannarootslaste rahvamuusikat. Seejärel oli kõigil võimalus

Neljapäevamemmed tegutsevad igal neljapäeval ja on muuseumile suureks abiks

Karlssonite ja Nymanite perekond muuseumi külastamas

proovida hiukannelt mängida, et tunnetada, kui keeruline on sellest pillist lugu välja meelitada. Aeg möödus märkamatult kiiresti ja päeva lõpetas paadisõit Haapsalust tagasi Österbysse. Nii nagu vanasti Posti-Hansu paadid pidasid ühendust Noarootsi ja Haapsalu vahet, oli üheks päevaks ka see vana traditsioon vääriliselt oma ülesande täitnud. Projekt jätkub jõulutöötoas jõulukroonide meisterdamisega. Järgmisel kevadel ootab koolilapsi ees ühine kalasuitsutamine ja puupaatide tõrvamine. Projekti toetab rahaliselt ühing Svenska Folkskolans Vänner Soomest.

Rannarootsi Muuseum hoiab jätkuvalt au sees pärimusmuusikat. Oleme tänulikud kõigile rahvamuusikutele, kes on sel aastal Rannarootsi muuseumis oma mänguga meid ja külalisi rõõmistanud. Juunis oli väga rahvarohke pärimusmuusika kontsert. Kuna ilm oli rõske ja jahe, olime sunnitud olema sees ning muuseumi näitustetuba oli tihedalt rahvast täis. Taas sai tõestust, et vajame hädasti suuremat ruumi ja ootame Merekeskuse valmimist. Kontserdid on saanud toimuda tänu Haapsalu Linnavalituse toetusele. On hea meel, et hiiu kandle muusika elab muuseumis edasi. Regulaarsed hiiukandle õpitoad Liisa Koemets-Bastida juhendamisel jätkuvad ja pillimänguhuvilised on oodatud liituma. Et hiiukandle õpet laiendada, saime tänu Riksföreningen Sverigekontakti toetusele soetada muuseumile ühe uue hiiu kandle, mille meistriks on ikka Vormsi pillimeister Algor Streng.

Kaks aastat tagasi kavandasime rannarootslaste kultuuripärandi tutvustamist „Ahvenamaa 100“ ürituste raames. Covid-19 piirangud lükkasid planeeritud Ahvenamaa külastuse edasi. Tänavu augustis olime oodatud Mariehamni

Merekvartalisse eestirootslaste päevale. Rannarootsi Muuseumi poolt tutvustasime Rannavaip-1 koopiat ja Korsi talu fotonäitust. Terve pika päeva jooksul oli külalistel võimalus kuulata hiiukandle muusikat ja osta rannarootsi suveniire. Päeva austasid oma kohalolekuga Rootsi peakonsul Karl-Olof Andersson, Eesti aukonsul Ahvenamaal Johan Eriksson, Stig Dreijer ja paljud head sõbrad. Päev sai sisutihe ja mitmete uute kontaktide alguseks. Meie võõrustaja oli Merekvartal. Nemad näitasid üles huvi tulevikus koostööd edasi arendada, millega me rõõmuga nõustusime. Eestirootslaste päeva toetas rahaliselt Rootsi Kultuurifond Soomes.

Kümme aastat tagasi ilmus teine kordustrukk Sven Danelli meeolukast mälestusteraamatust „Kuldrannake“ ja see sai läbi müüdnud. Kuna inimesed tunnevad jätkuvalt huvi raamatu ostmise vastu, otsustasime korraldada raamatu kolmanda kordustrukki. Tänu Olle Engkvisti Sihtasutuse, Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu ja Rootsi Suursaatkonna rahalisele toetusele ilmus augustis raamatu kordustrukk ja nüüd on kõigil taas võimalik raamat endale soetada.

Rannarootsi Muuseumi filiaal Ruhnu Muuseum koos Korsi taluga on meie jaoks väga oluline. Kevadel sai lõplikult taastatud Korsi talu

Korsi talu vastrenoveeritud kelder

maakelder. Tööd teostas kohalik ehitusfirma Ruhnu AEK OÜ. Maakelder sai uue elu tänu Rootsi Kuningafondi ja Kultuuriministeeriumi rahalisele toetusele.

Kevadel käisime muuseumiperega Korsi talgutel. Üheskoos sai pikkimaja rehealune esemetest tühjendatud. Põranda puhastamisel tuli välja korralik savipõrand. Muuseumi naispere puhastas ja pesi esemed, millest peale kuivamist sai kujundatud rehealuses ekspositsioon. Riideaida ümbruses asunud põllutööriistad said omale koha katusealuses koos tuulamismasinaga. Väikese lauda ja toiduaida laepealsed said kaetud geotekstiiliga. Eeltööna sügisel algava rookatuste vahetuse tarvis. Nii said hoonetes asuvad esemed kaitstud ehitustolmu ja prahi eest.

Ruhnu Muuseumi juhataja Ruth Keskaik teeb üksinda väga tublit tööd muuseumis ja püüame talle omalt poolt abiks olla nii palju kui pikk vahemaa lubab. Järgmisena soovime restaureerida Korsi pikkimaja eluruumi. Uuendamist vajab pikkimaja vundament, ehitamist ootavad põrand ja lagi. Projekti taotlus läks Rootsi kuningafondi poole teele ja loodan, et jõuludeks saame positiivse vastuse.

Päevast päeva, aastast aastasse toimetab muuseumipere selle nimel, et rannarootslus elaks edasi. Meile on suureks abiks meie suurepäraseks neljapäevamemmed, vabatahtlikud Ove Knekt ja Rainer Åkerblom ning paljud abivalmis sõbrad ja toetajad.

Teie abiga on muuseum täna koht, kuhu tullakse suure huviga lähedalt ja kaugelt, osa saama rannarootslaste omanäolisest ja põnevast ajaloost.

Tuhat tänu, et Te olemas olete!

Nuckö dagar med mersmak

Mattias Reinholdson

Tidigare har de estlandssvenska organisationerna hållit så kallade svensk-dagar på olika platser i svenskbygderna eller i Tallinn. Och vart tredje år en sång- och musikfest i Hapsal. Det nya för i år var samarbetet med kommunen och de lokala föreningarna, vilket gav mersmak. De traditionella svenskdagarna har mest handlat om det som varit, medan Nuckö hembygdsdagar också visade upp det som är.

Rickul-Nuckö Hembygdsförening är den största av de estlandssvenska föreningarna och den arrangerar varje sommar hemvändardagar i början av juli. Sedan 2017 ingår gamla Nuckö kommun (Nucköhalvön, Rickul- och Sutleporrådena och Odensholm) i den större kommunen Lääne-Nigula, men den gamla delkommunen och den lutherska församlingen ställde upp med aktiviteter och alla hade intentionen att visa upp både den gamla kulturen och den nya. Så för utomstående estlandssvenskar blev Nuckö hembygdsdagar mer omfattande än tidigare motsvarigheter.

En del kanske tyckte att så många av aktiviteterna skedde i kyrkorna, i Sankta Katarina kyrka mitt på Nucköhalvön och i Rosleps kapell i den nordliga änden av socknen. Men förr gick folk i kyrkan; det har många glömt. Dessutom finns det få lokaler som är lika stora. Och Hapsal har sedan några år tillbaka återigen en biskop, som medverkade vid lördagens

invigning av kulturdagarna i just Katarina-kyrkan. Och Ormsöbor på besök förvånades kanske att det även på den här kyrkogården fanns några solkors, fast inte på långa vägar lika många som vid Sankt Olofs-kyrkan på deras ö.

Om gudstjänsten med Tiit Salumäe var pampig med fanborg och sång av en kör från Viljandi (den estniska folkmusikens huvudstad), var gudstjänsten på söndagen med Sofia Joons och hennes musikgrupp Strand...Rand mer avslappnad, men minst lika intensiv och det är nog den, som besökarna kommer att minnas. Det tredje ”kyrkomötet”, tacksägelsekonserten i Rosleps kapell, började pampigt med sång av Collegium Musicale, men blev väldigt ”lågkyrklig” när en stor grupp personer skulle avtackas med spontana tal och tacktal.

Kyrkkaffe hemma hos folk

I väldigt många församlingar i både Sverige och Estland arrangerar man kyrkkaffe efter söndagarnas huvudgudstjänster. I Nuckö gör man detta lite annorlunda, åtminstone en gång per år. Då bjuder privatpersoner in till hemmakafé och antalet gäster var nog ovanligt stort i sommar.

Kustbons redaktion åkte till en ganska nybyggd sommarstuga i Skåtanäs, en mycket stor stuga, ska man nog säga. Den kunde ha varit byggd på Värmdö av någon svensk

it-miljonär. Ljust trä, högt till tak, stor hund och en bred spång ut till vattnet långt bort. Ägarna bjöd (mot en låg betalning) på kaffe i stora muggar och moderna kakor. De sålde också lokalt tillverkad honung. På vägen dit körde vi förbi flera liknande sommarpalats, fast de flesta av dem hade mur med eller utan taggtråd och stora skyltar om tv-övervakning. Tomterna är stora, från den allmänna vägen ser man knappt husen och ner till stranden är det ofta långt. Men de nyinflyttade håller vägen i skick och en del av dem verkar vara nog så intresserade av traktens historia. När vi skulle lämna platsen stod det en massa bilar parkerade på vägen.

Eldprov för Mickogården

Rickul/Nuckö Hembygdsförening kom för några år sedan över Mickogården, som ligger mycket centralt mellan Katarinakyrkan i Hosby och kommuncentrat i Birkas.

Här lyckades arrangörerna ordna en god stämning trots att regnmolnen stod i kö över Ormsö och Ose sund och ibland ersattes regnet av hagel. Presenningar hade satts upp ovanför borden så de flesta som ville sitta ute kunde ”jutta” även om många föredrog att sätta sig i något av de nyrenoverade och hemtrevliga kamrarna.

Landskapet runt Mickogården är ovanligt öppet med jätteåkrar, men så låg också kolchosen i Bir-

kas. En del gamla Nucköbor kunde efter andra världskriget bo kvar i sina gamla gårdar, men de flesta samlades i tråkiga trevåningshus i Birkas och det är fortfarande den överlägset största byn i kommundelen.

Här ligger kulturhuset och där fick Kustbons utsända sina bästa minnen från hembygdsdagarna. Marju Tamm och Yngve Rosenblad stod som vanligt för det mest lokala och unika som Aiboland har att erbjuda: talharpan, ett instrument som nästan bara har överlevt på Ormsö. Men kultur är också den blandning av gammalt och nytt, av eget och importerat och en barn- och ungdomsorkester imponerade mest. De blandade dragspel och tvärtflöjt, trumpet och fiol i ett obeskrivligt högt tempo och ett par flickor ledde sången, gammalt och nytt, estnisk dansbandsmusik och amerikansk populärmusik. Tänk om svensk musikskola skulle ha sådant driv!

Piret Pärnapuu, en av organisatörerna, deklamerade också något extra tänkvärt, faktiskt i form av Povel Ramel. Han skrev visan *Släkthuset*. Ni vet sången där alla möjliga anfäder räknas upp. ”När jag sakta igenom grinden går, / tusen minnen från förr emot mig slår, / som dom måste ha slagit Mor och Far, / liksom Farfar och hans Far på äldre dar...”

Hon stakade sig ibland på en del ord och försökte hålla sig från skratt men sången är egentligen ganska allvarlig, eftersom den handlar om hur släktled kommer och går. Och många av de närvarande vid Nuckö hembygdsdagar hade ju besökt eller skulle åka till farmors eller mormors eller morfarsfars gård. Och minns hur

*Ungdomsorkester
"Uurikad" spelade
och underhöll senare
på dagen.
Foto: Mattias Reinholdson*

det var att bo där på 30-talet eller vad mormorsmor hade berättat om platsen innan hon tvingades fly västerut. Och sista raderna manar till fortsatt arbete, för hur ska man annars få sina ättlingar att intressera sig. Med Povel Ramels ord: ”Dock jag tänker med tår i ögonvrån: / Här ska en gång bo min egen sonsons sonsons lille son / När hans Farfars Farfars Far har flyttat från.”

För Rickul/Nuckö Hembygdsförening följde hembygdsdagarna av en hel vecka med sedvanliga strandfest, byvandring (den här gången i Birkas), grillkväll och toving på Mickogården och mycket annat.

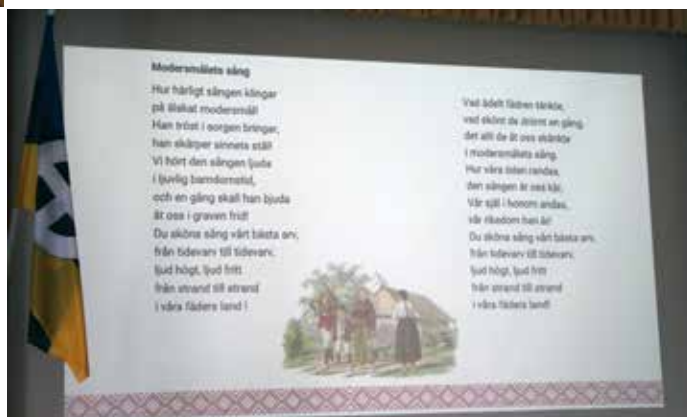

Piret Pärnapuu tolkade Povel Ramels text "Släkthuset" med den äran. Kvinnan som läste "Släkthuset" på estniska, var Sigrid Veske och "dramatiseringen" är gjord av Anne Suislep, en lärarinna vid Haapsalu Teaterstudio.

Foto: Kent Blomberg

Efter att ha sjungit "Eesti hümn", Estlands nationalsång samt "Eesti Lipp", Estlands flagga, sjöng man även Modersmålets sång vid invigningen. Ett tecken på att estlandssvenskheten fortfarande lever i Nuckö.

Inspireerivad Noarootsi päevad

Mattias Reinholdson

Eestirootslaste organisatsioonid on varem pidanud rannarootsi aladel või Tallinnas niinimetatud Rootsi päevi. Ja iga kolme aasta tagant toimub Haapsalus laulu- ja muusikapidu. Tänavu lisandus uueks momendina koostöö valla ja kohaliku kogukonnaga, mis tekitas täiendava nüansi. Traditsioonilised Rootsi päevad on enamasti keskendunud sellele, mis oli, samas kui Noarootsi päevad näitasid ka seda, mis on.

Riguldi-Noarootsi Kodukandiühing on eestirootslaste ühingu- test suurim ja korraldab igal suvel juuli alguses tagasitulist päevi. Alates 2017. aastast kuulub endine Noarootsi vald (Noarootsi poolsaar, Riguldi ja Sutlepa piirkond ja Osmussaar) suurema Lääne-Nigula valla koosseisu, üritused korraldab aga endine osavald ja luteri kogudus ning kõigi eesmärk oli näidata nii vana kui uut kultuuri. Niisiis osutusid Noarootsi kodukandipäevad kõrvalseisvate eestirootslaste jaoks sisutihedamaks kui nende varasemad vasted.

Osa arvas vahest, et palju üritusi toimus kirikutes – keset poolsaart asuvas Püha Katariina kirikus ja kihelkonna põhjaosas Rooslepa kabelis. Kuid inimesed käisid vanasti kirikus; paljud on selle unustanud. Pealegi on sama suuri ruume vähe. Ja Haapsalus on juba mitmendat aastat taas oma piiskop, kes osales laupäevasel kultuuripäevade avamisel just Katariina kirikus. Ja külalistest vormsilased võib-olla imestavad, et sellelgi kalmistul on

Pühapäevasel jumalateenistusel Rooslepa kabelis osales kammerkoor Collegium Musicale

Foto: Ingegerd Lindström

rõngasriste, ehkki kaugelki mitte nii palju kui nende saarel Püha Olavi kiriku kõrval.

Kui jumalateenistus Tiit Salumäega oli lippude ja Viljandist (Eesti pärimusmuusika pealinnast) tulnud kooriga suurejooneline, siis pühapäevane jumalateenistus koos Sofia Joonsi ja tema ansambliga Strand...Rand oli veidi lõõgastunud, kuid vähemalt sama tihe ja küllap see jääbki külastajale meelde. Kolmas „kirikukogu”, tänukontsert Rooslepa kabelis, algas suurejooneliselt Collegium Musicale lauluga, kuid muutus väga „rahvakiriklikuks”, kui spontaansete kõnede ja tänukõnede saatel hakati tänama inimesi.

Kirikukohv kodudes

Paljudes Rootsi ja Eesti kogudustes pakutakse pärast pühapäevaseid jumalateenistusi kirikukohvi. Noarootsis toimub see veidi teisiti, vähemalt kord aastas. Siis kutsuvad eraisikud külalisi kodudesse kohvi jooma ja sel suvel oli neid tavatult palju.

Kustboni toimetus sõitis üpris värskelt valminud suvemajja Tahukülas, peab ütleva, et väga

suurde majja. See oleks võinud asuda Värmdöl ja kuuluda mõnele IT-miljonärile. Hele puit, kõrged laed, suur koer ja lai laudtee kaugele mere äärde. Omanikud pakusid (pisikese tasu eest) suurtest kruusidest kohvi ja peeneid kooke ning müüsid kohapeal tehtud mett. Sinna sõites möödusime mitmest sarnasest suvepaleest, enamik neist olid okastraadiga või ilma okastraadita müüri taga ja suurte videovalve siltidega. Krundid on suured, suurelt teelt maju eriti ei näe ja randa on sageli pikk maa. Kuid uued tulijad hoiavad teed korras ja osa neist paistavad olevat paikkonna ajaloost huvitatud. Kui hakkasime lahkuma, seisis tee ääres hulk pargitud autosid.

Miku talu tuleristsed

Miku talu, mis asub kesksel kohal Hosby Katariina kiriku ja Pürksi vallakeskuse vahel, läks mõni aasta tagasi Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu kätte.

Siin õnnestus korraldajatel luua meeldiv õhkkond, ehkki Vormsi ja Voosi kurgu kohal seisid vihmapihmed reas ja mõnikord sadas vihma asemel rahet. Laudade ko-

hale olid seatud presentkatted, mis lubas enamikul soovijatel väljas „jutustada“, ehkki paljud eelistasid istet võtta vastrenoveeritud õdusates tubades.

Maastik Miku talu ümber on harjumatult avatud, suurte põldudega, kuid Pürksis asus ka kolhoos. Osa endiseid noarootslasi võis pärast sõda oma endistes taludes edasi elada, kuid enamik koondus Pürksisse igavatesse kolmekorrukelistesse majadesse ja see on endiselt osavalla konkurentsituks suurim küla.

Siin asub rahvamaja ja siit said Kustboni reporterid kodukandipäevadelt oma parimad muljed. Marju Tamm ja Yngve Rosenblad seisid, nagu ikka, kõige kohalikuma ja unikaalsema eest, mida Rannarootsimaal pakkuda: hiukannel, muusikariist, mis on ellu jäänud vast ainult Vormsil. Kuid kultuur on ka vana ja uue, oma ja sisse-toodu segu ning kõige tugevama

mulje jättis laste- ja noorteorkester. See ühendas kirjeldamatult kõrges tempos löötspilli ja põikflöödi, trompeti ja viiuli, vana ja uue, eesti tantsumuusika ja ameerika popmuusika. Paar tüdrukut juhtisid laulu. Mõelda, kui selline energia oleks Rootsi muusikakoolil!

Midagi eriti mõtlemapanevat pakkus ka üks ürituse korraldajatest, Piret Pärnapuu, kes deklameeris Rootsi artisti Povel Ramelit. Ramel on kirjutanud laulu Släkthuset (Suguvõsa maja). Teate küll seda laulu, milles loetletakse üles kõikvõimalikud esiisad. „Nüüd üle aastate ma seisan väraval ning tuhat mälestust mul meenub hingevärinal. Nii tundsid kindlasti mu ema ja ka isa, ja isaisa ning ka tema isa kui tal juba vanem oli iga”.

Piret takerdus nii mitmegi sõna juures ja hoidis naeru tagasi, kuid tegelikult on laul üpris tõsine, kuna kirjeldab sugupõlvade tulemist ja minemist. Ja paljud Noarootsi

kodukandipäevade külalised olid ju käinud või pidid minema vanaema või vanavanaisa hauale. Ja meenutanud, milline oli elu 1930. aastatel, või mida oli vanavanema jutustanud kodukoha kohta enne Läände põgenemist. Ja viimased read kutsuvad üles edasi tegutsema, sest kuidas muidu oma järeltulijates huvi tekitada. Rameli sõnadega: „Ja ometi tihun, et see on ainus, mis loeb. Et ükskord elab siin mu enda pojapoja pojapoja väikene poeg. Kui ta isaisa isaisa isa süngi elust puhkama poeb”. (Tõlge eesti keelde: Janno Juhkov)

Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu jaoks järgnes kodukandipäevadele terve nädal traditsioonilise rannapeo, ekskursioonide (seekord Pürksis), grilliõhtu ja viltimisega Miku talus ja palju muuga.

*Pidevast vihmast hoolimata käis laupäeval Miku talus palju külalisi
Foto: Ingegerd Lindström*

*Lippude paraad Noarootsi kirikusse
Foto: Mattias Reinholdson*

Rickul/Nuckö Hembygdsförenings Hemvändarvecka

Ingegerd Lindström

I år inföll två evenemang på en och samma dag. Vår Hemvändarveckas start med cafédag på Mikogården och Nuckö hembygdsdagar. Även Nuckö hembygdsdagar tilldrog sig till stor del på vår gård. Trots ett intensivt regn så lyckades vi få många besökare.

Efter att invigningen av Nuckö hembygdsdagar (se separat artikel) var över drog sig alla besökare till Mickogården där det fanns kaffe och bröd, våfflor med grädde och sylt och redan innan det var slut i Birkas hade ett stort antal besökare redan kommit. Tyvärr började det regna och regnet höll på nästan hela eftermiddagen. Vi hade förberett med tält som tur var för det inte bara duggregnade utan det öste ner vatten från himlen. Men det verkade som om man ändå ville delta i hembygdsdagarna/cafédagen så det kom ändå mycket folk till oss.

Vi fick också underhållning via några olika musikgrupper, dels våra egna musiker, Lennart och Gunvor, sedan av två kvinnor, Küllike och Kadri, med dragspel och cittra/blockflöjt som var helt fantastiska! De satt under tälttak och spelade tappert i flera timmar.

På söndagen var det traditionsenligt en gudstjänst i Rosleps kapell. Vi fick bland annat lyssna till Tallinns kammarkör, Collegium Musicale. En otroligt duktig kör

och de sjöng så håret reste sig på armarna. Kören har varit hos oss i kapellet för flera år sedan, men de får gärna komma varje år för man kan lyssna hur många gånger som helst på dem!

Både barn och vuxna ville ha våfflor med sylt och vispgrädde.

Foto: Mats Bruce

Efter själva gudstjänsten talade Nuckö församlingsordförande, Tiiu Tulvik och hon gratulerade vår förening för de 30 åren och överlämnade ett vackert kakfat till oss. Hon påpekade också att församlingen och föreningen hade haft ett mycket bra samarbete i 15 år med att anordna dessa gudstjänster på Hemvändarveckan. Sedan var det dags för utdelning av Mats Ekmans stipendium. I år fick två personer stipendiet, Sofia Joons Gylling och Jorma Friberg, för sina insatser för att föra det estlandssvenska kulturarvet vidare. Sofia för hennes

arbete med den estlandssvenska musiktraditionen och Jorma för båtbyggartaditionen. Väl värda sina stipendier båda två!

Efter utdelningen var det dags för Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning att dela ut Hans Pöhls medalj till dem som utvalts till årets kulturbärare. I år fick släktforskargruppen inom SOV medaljen för det stora arbete de lagt ner på den nya databasen "Våra Anor". De som var där och representerade gruppen var Christopher Thiele och Helena Lindhe. Göran Hoppe fick sin medalj för sina insatser för estlandssvenskarna under många år. Medaljerna delades ut av Ülo Kalm och Jana Stahl.

På kvällen var det dags för vår gemensamma middag på Roosta grillplats.

På måndagen var det strandfest, den som skjutits upp på grund av alla andra aktiviteter på lördagen. Och det var nog tur för på lördagen regnade det hela eftermiddagen, medan måndagen kom med sol och lite mer värme så det passade bra med den ändringen.

På tisdagen var det meningen att det skulle vara en vandring men den fick ställas in då vandringsledaren drabbades av covid. Han var inte den första eller den sista som insjuknade utan tyvärr var det

fler i vår grupp som fick uppsöka sängen några dagar. Lyckligtvis så blir inte sjukdomen så svår nu men trots fyra sprutor så blir ändå många sjuka. Detta virus verkar vara okontrollerbart!

På onsdagen träffades ett antal kvinnor på Mickogården för att tova tillsammans med Anu och Ene från Aibolands museum. Vi kom fram till att detta var den femte gången som vi träffades för att lära oss tova. I år fick vi lära oss hur man kan göra broscher med hjälp av gamla dragkedjor. Ja, det låter konstigt men resultatet blev

väldigt bra. Några valde att göra väskor till sina mobiler medan andra gjorde broscher i olika färger och former. Det är mycket roligt att prova olika tekniker och jag blev väldigt inspirerad att prova på det hemma också.

På torsdagen var det en byvandring i Birkas där Ülo Kalm visade oss både Birkas gymnasium och grundskolan. Vi fick träffa de båda rektorerna, Laine Belovas för gymnasiet och Signe Matteus för grundskolan. Vi fick även en rundtur inne på skolorna. Dagen avslutades med en grillafton på

Mickogården, där föreningen bjöd på grillad korv och kaffe med tilltugg.

Hemvändarveckan avslutades med en resa till Tallinn där vi besökte Sjöfartsmuseet och KUMU, konstmuseet i Kadriorg. En lyckad dag!

Trots mycket regn och många som sjuknade i covid så var det ändå en ganska lyckad Hemvändarvecka. Men den kan bli bättre nästa år!

*Den första Aibotapeten fladdrade i vinden på Mickogården. Den fick också utstå mycket regn men som tur var är det en vattentålig kopia.
Foto: Ingegerd Lindström*

*Även barnen ville vara med och dansa.
Foto: Mats Bruce*

*Efter gudstjänsten i Rosleps kapell bjöd Rickul/Nuckö Hembygdsförening på kyrkkaffe.
Foto: Ingegerd Lindström*

Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu Tagasitulijate nädal

Ingegerd Lindström

Tänavu langes ühele ja samale päevale kaks üritust – Tagasitulijate nädala algus koos kohvikute päevaga Miku talus, ja Noarootsi kodukandipäevad. Meie talus toimusid ka mitmed Noarootsi kodukandipäevade üritused. Tihedast vihmast hoolimata käis meil palju külalisi.

Pärast kodukandipäevade avamist (vt. eraldi artikkel) liikusid külalised Miku tallu, kus pakuti kohvi ja suppe, vahukoore ja moosiga vahvleid. Suur hulk külalisi saabus juba varem, kui aväritus Pürksis veel käis. Kahjuks hakkas sadama ja vihmast kestis pea kogu pärastlõuna. Õnneks oli meil valmis seatud telk, sest tegemist polnud mitte udu-, vaid paduvihmaga. Huvi kodukandipäevade ja kohvikute päeva vastu oli siiski olemas, külalisi käis meil palju.

Meelelahutust pakkusid mitmed muusikalised kollektiivid – nii meie enda muusikud Lennart ja Gunvor kui kaks lõõtsipilli ja tsitriplokkfloödiga naist – Küllike ja Kadri, kes olid lausa suurepärased! Istusid telgi all ja mängisid vapralt tundide kaupa.

Pühapäeval toimus Rooslepa kabelis tavapärase jumalateenistuse. Kuulasime muuseumis Tallinna kammerkoori Collegium Musicale. Uskumatult tubli koor, kes laulis nii, et ihukarvad tõusid püsti. Koor on meie kabelis esinenud juba aastaid, kuid võiks ikka ja jälle uuesti tulla, sest neid võib lõputult kuulata!

*Hoolimata vihmast käis Miku talus palju külalisi
Foto: Ingegerd Lindström*

Pärast jumalateenistust kõneles Noarootsi koguduse esimees Tiiu Tulvik, kes õnnitles meie ühingat 30. aastapäeva puhul, andis meile üle kauni koogialuse ja rõhutas, et kogudus ja kodukandiühing on Tagasitulijate nädala jumalateenistusi korraldades teinud 15 aastat väga head koostööd. Järgnes Mats Ekmani stipendiumite jagamine. Tänavu oli stipendiumi saajaid kaks – Sofia Joons Gylling ja Jorma Friberg teenete eest rannarootsi kultuuripärandi säilitamisel. Sofia eestirootslaste muusika- ja Jorma paadiehitustraditsiooni alal. Mõlemad on selle igati ära teeninud!

Seejärel jagas Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus välja tänavused kultuurikandja medalid. Sel aastal pälvis Hans Pöhli medali SOV genealoogiatoimkond – suure töö eest andmebaasi „Meie esivanemad“ loomisel. Toimkonna nimel võtsid medali vastu Christopher Thiele ja Helena Lindhe.

Göran Hoppe sai medali pikaajaliste teenete eest eestiroots-

laste ees. Medalid jagasid välja Ülo Kalm ja Jana Stahl.

Õhtul toimus Roosta grilliplatsil ühine õhtusöök.

Esmaspäeval oli rannapidu, mis oli laupäevaste ürituste tõttu edasi lükatud. Mõnes mõttes oli see isegi hea, sest laupäeval sadas kogu pärastlõuna, esmaspäeval paistis aga päike ja oli veidi soojem.

Teisipäeval pidi toimuma matk, mis aga jäi ära, kuna teejuht oli haigestunud covidisse. Ta polnud ei esimene ega viimane, mõneks päevaks voodisse jääjaid oli teisi. Õnneks ei kulge see haigus praegu nii raskelt, kuid hoolimata neljast süstist haigestuvad siiski paljud. See viirus paistab olevat taltsutamatu!

Kolmapäeval kogunes Miku tallu hulk naisi, et koos Rannarootsi muuseumist tulnud Anu ja Enega viltima hakata. Tuli välja, et seekord kohtusime viltimiseks juba viiendat korda. Tänavu õppisime vanadest tõmblukkudest prosside

valmistamist. Kõlab küll veidralt, kuid tulemus oli hea. Mõned otustasid teha oma mobiiltelefonidele kotid, teised valmistasid eri värvi ja kujuga prosse. Eri tehnikaid on väga tore proovida, ja mul tekkis mõte seda ka kodus järele teha.

Neljapäeval toimus Pürksis ekskursioon, Ülo Kalm tutvustas meile Noarootsi gümnaasiumi ja

põhikooli. Kohtusime gümnaasiumi direktori Laine Belovasi ja põhikooli direktori Signe Matteusega ning tegime ringkäigu kooliruumides. Päev lõppes grilliõhtuga Miku talus, kus pakuti grillvorsti ja kohvi koos suupistetega.

Tagasitulijate nädal lõppes reisisa Tallinnasse, kus külastasime Meremuuseumi ja KUMU-t.

Oli tore päev!

Hoolimata paduvihmast ja paljudest covidisse haigestunutest oli meie Tagasitulijate nädal siiski õnnestunud. Eks järgmine aasta lähe paremini!

*Viljandi Pauluse koguduse kammerkoor laulis Noarootsi päevade avamisel, mis kattusid tänavuse Tagasitulijate nädalaga
Foto: Ingegerd Lindström*

*Pärast Noarootsi gümnaasiumi külastamist käisime koolimaja kõrval asuvas käsitöökojas
Foto: Ingegerd Lindström*

*Kolmapäeval harjutasime Ene Smõslova ja Anu Raagmaa käe all viltimist
Foto: Ingegerd Lindström*

Ny bok

Falkens flykt.

En bok om Ludwig Lienhard: och den stora evakueringen över Östersjön 1943–1944.

Författare: Marcus Wallén.

Utgiven av Albert Bonniers förlag.

Våren 2020, innan pandemin bröt ut på riktigt, samlades Rickul/Nuckö Hembygdsförening i Eskilstuna för att bland annat höra författaren och journalisten Marcus Wallén berätta om sitt arbete med en ny bok som skulle handla om Ludwig Lienhard.

Under sitt arbete med sin förra bok, ”Nazistguldets och de invigdas hemlighet”, kom han i kontakt med namnet Ludwig Lienhard och blev nyfiken på mannens bakgrund. Ludwig Lienhard var den tyske officer som hjälpte tusentals estlandssvenskar att undkomma den ryska ockupationen. Han organiserade resorna ut ur Estland med båtarna Juhan och Triina. Frågan är då varför han gjorde detta? Det var en av sakerna Marcus ville undersöka och han ville också få ett svar på frågan ”var Lienhard en skurk eller en hjälte? Utnyttjade han estlandssvenskarna för ett större syfte, var hans agerande styrt av pengar?”

Många frågor som man kanske inte kan svara ett rakt ja eller nej på.

Om Marcus lyckades få svar på sina frågor eller inte kan vara en öppen fråga. Boken är väl värd att läsa om man också är intresserad av historia. Den beskriver också situationen i svenskbygden vid krigets utbrott 1939 och hur den stora flykten till Sverige organiserades av Lienhard. Han beskriver även Lienhards liv i Sverige efter 1944 då han trodde att han skulle få stanna i Sverige som en hjälte men som blev något helt annat.

Till minne

Per-Erik Fyhr

En god vän har gått bort. Per-Erik Fyhr – en rikssvensk vars hjärta klappade för estlandssvenskarnas kulturarv.

Efter att republiken Estland åter blev självständigt höll Per-Erik sig informerad och deltog i utvecklingen av det historiska Nuckö socken.

Det som hände i före detta Rickul kommun låg honom särskilt varmt om hjärtat. 1989 inleddes Roslep kapells restaureringsprojekt, vilket blev ett slags uppdrag för honom. Per-Erik hjälpte framgångsrikt till att ansöka om ekonomiskt stöd från Stiftelsen Konung Gustav VI Adolfs kulturfond för restaurering av kapellet. Till stor del tack vare hans hjälp har Rosleps kapell restaurerats och blivit områdets andliga och kulturella centrum.

*Med tacksamhet,
Aibolands museum*

In memoriam

Per-Erik Fyhr

Lahkunud on hea sõber. Per-Erik Fyhr – riigirootslane, kellele oli südamelähedane rannarootslaste kultuuripärand.

Eesti Vabariigi taasiseseisvumise järel hoidis Per-Erik ennast kursis ja elas kaasa ajaloolise Noarootsi kihelkonna arengule.

Eriti südamelähedane oli tema endises Riguldi vallas toimuv. 1989. aastal algatati Rooslepa kabeli taastamise projekt, mis sai tema omamoodi missiooniks. Per-Erik aitas edukalt Rootsi Kuninga Gustav VI Adolfs kultuurifondilt taotleda rahalist toetust kabeli taastamiseks. Suuresti tänu tema abile on Rooslepa kabel taastatud ja saanud piikonna vaimu- ja kultuurikeskuseks.

*Tänutundega
Rannarootsi Muuseum*

*Per-Erik Fyhr
Foto: Erakogu*

Göte Henning Brunberg

1938–2022

Göte föddes på Irjas-gården i Roslep i före detta Rickul kommun. Under andra världskriget reste familjen till Sverige.

Att forska och registrera estlandssvenskarnas kulturarv blev Götes hjärtefråga under hela hans långa liv. Under många år arbetade han igenom Nuckö församlings kyrkböcker, samlade in data och systematiserade dem. Göte startade och sammanställde en genealogisk databas över estlandssvenskar,

Göte, Eva och Bengt Heyman tillsammans med "Torsdagstanterna" vid den nya bussen. / Göte, Eva ja Bengt Heyman koos neljapäevamemedega uue bussi ees

Göte Henning Brunberg

1938–2022

Göte sündis endises Riguldi valas Rooslepa külas Irjase talus. II maailmasõjas keerises lahkus perekond Rootsi.

Göte südameasjaks kogu pika elu jooksul sai rannarootslaste kultuuripärandi uurimine ja jäädvustamine. Aastaid töötas ta läbi Noarootsi kihelkonna kirikuraamatuid, kogus andmeid ja süstematiseeris. Göte alustas ja koostas eestirootslaste andmebaasi, mis on kõigile huvilistele avalikult kättesaadav ja suureks abiks suguvõsa uurimisel.

Tema algatusest kasvas välja Rootsi Haridusseltsi juures suguvõsa uurimise grupp, mis koosneb

som är allmänt tillgänglig för alla intresserade och är till stor hjälp vid släktforskning.

Hans initiativ ledde till tillkomst av en släktforskargrupp vid Svenska Odlingens Vänner (SOV) bestående av representanter till historiska svenskbygder, som arbetar med att sammanställa en släktforskningsdatabas.

Göte var under många år rådgivare och anhängare till Aibolands museum. När någon hade en fråga som behövde ett snabbt svar vände vi oss gång på gång till Göte för att få hjälp. Hans vilja att hjälpa, hans kunskap och beredskap gav oss ett

stort stöd och bidrog till att bevara och förmedla vårt gemensamma kära estlandssvenska kulturarv.

När museets gamla minibuss behövde bytas ut och vi hade problem kom Göte med sin syster Eva och sväger Bengt till undsättning och donerade en ny minibuss till museet. Tack vare dem så kör vi torsdagstanterna till museet varje torsdag och vi kommer att kunna fortsätta med nödvändiga turer under många år framöver.

Estlandssvenskarnas kulturförvaltning har två gånger erkänt Göte Brunbergs bidrag till bevarandet av det estlandssvenska kulturarvet med titeln "Estlandssvenskarnas kulturbärare".

En god vän har lämnat oss, men han lever vidare i våra hjärtan och han kommer att saknas väldigt mycket.

*Estlandssvenskarnas
kulturförvaltning*

*Aibolands museum med
torsdagstanterna*

ajalooliste eestirootslaste asualade esindajatest, kes tegelevad suguvõsa andmebaasi koostamisega.

Paljude aastate jooksul oli Göte Rannarootsi Muuseumi nõuandja ja toetaja. Kui kellelgi tekkis küsimus, millele oli kiiresti vaja vastust, pöördusime ikka ja jälle abi saamiseks Göte poole. Tema abivalmidus, teadmised ja toetus andis meile suurt tuge ning aitas kaasa ühise armsa rannarootslaste kultuuripärandi hoidmisele ja edasikandmisele.

Kui muuseumi vana väikebuss vajas välja vahetamist ja seisime probleemi ees, tulid appi Göte koos õe Eva ja õemehe Bengtiga ning kinkisid muuseumile uue

minibussi. Tänuaga sõidutame neljapäevamemmesid igal neljapäeval muuseumi ja saame teha taas kõik vajalikud sõidud veel palju aastaid.

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus on tunnustanud Göte Brunbergi panust rannarootslaste kultuuripärandi väärtustamisel kahel korral Eestirootslaste kultuurikandja tiitliga.

Meie seast on lahkunud hea sõber, kes elab edasi meie südameis ja kellest jääme väga suurt puudust tundma.

*Eestirootslaste
Kultuuriomavalitsus*

*Rannarootsi Muuseum koos
neljapäevamemedega*

Till minne

En av de stora estlandssvenskarna har lämnat oss. Göte Brunberg har avlidit i en ålder av 83 år natten till den 25:e juli. Han var en oerhört viktig person för alla estlandssvenskar och i synnerhet för Rickul/Nuckö Hembygdsförening, som bevarare av det estlandssvenska kulturarvet.

Göte föddes på Irjasgården i Roslep den 29 september 1938. Hans föräldrar var Alfred och Aline Brunberg. Redan i oktober 1939 flyttade familjen över till Sverige. De hamnade först i Söderbärke i Dalarna men så småningom flyttade familjen, som nu hade utökats med dottern Eva, till Mälärhöjden. Där bodde Göte i nästan hela sitt liv.

Både under sin yrkesverksamma tid och efter pensioneringen var Götes stora intresse estlandssvenskarna och i synnerhet Rickul/

Nuckö Hembygdsförening. Han ägnade all sin lediga tid att forska och skriva om den estlandssvenska kulturen och historien. Han såg det som sin livsuppgift att sprida kunskap om estlandssvenskarna.

Hans stora insats för föreningen var den släktdatabas som han utvecklade under minst 30 år av träget arbete. Han forskade i både svenska och estniska arkiv om alla släkter inom Rickul/Nucköområdet. Redan 2008 hade han varit samsatt med databasen under 20 år och efter det fyllde han hela tiden på med nya uppgifter. Otaliga medlemmar och icke medlemmar har fått hjälp av honom att hitta sina förfäder. Han kunde alla namn och gårdar i minnet och var alltid villig att hjälpa till. Göte var också generös med sitt arbete och gav hela databasen till vår förening och lade ut den på vår hemsida. Idag ligger hans databas också under ”Våra Anor” där man kan leta efter släkter och förfäder. Det arbete han lade ner på detta är ovärderligt!

Men Göte var också aktiv i föreningsarbetet från första början. Han blev redaktör för vår tidning Medlemsbladet år 2000.

För arbetet med boken, Rickul/Nucköområdet under sovjetiskt styre 1944–1991, fick han tillsammans med gruppen, som kallades Grupp 44, Mats Ekmans stipen-

dium. År 2016 fick Göte ta emot Hans Pöhls medalj från Estlands-svenskarnas Kulturförvaltning för sitt stora arbete för den estlandssvenska kulturen. I år fick han återigen en medalj för sitt arbete i SOV:s släktoforskargrupp då hela gruppen fick motta Hans Pöhls medalj på vår Hemvändarvecka. Han har även mottagit Nuckö kommuns förtjänstmedalj för sina insatser inom kommunen.

Det var inte enbart till vår förening som Göte delade sina stora kunskaper. De senaste åren var han också med i SOV:s arkivgrupp för att arbeta med arkivet för Rickul/Nuckö. Även där var han en mycket uppskattad person som efterlämnar ett stort tomrum.

Egentligen är det omöjligt att beskriva vad han betydde för oss alla. Hans stora kunskap är svår att ersätta, men vi får göra så gott vi kan även om det just nu känns omöjligt.

Det sägs att ingen människa är oersättlig, men jag tror inte det stämmer i det här fallet. Göte är oersättlig.

Vila i frid Göte och tack för allt du har gett oss alla och vår förening! Du kommer alltid att leva i våra hjärtan.

*Rickul/Nuckö
Hembygdsförening /
Ingegerd Lindström*

In memoriam

Meie seast on lahkunud üks suurtest eestirootslastest. Ööl vastu 25. juulit suri 83 aasta vanuses Göte Brunberg. Tema kui rannarootsi kultuuripärandi kandja näol oli tegemist kõikide eestirootslaste ja eriti Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu jaoks ülimalt olulise isikuga.

Göte sündis 29. septembril 1938 Rooslepa Irjas-talus Alfred ja Aline Brunbergi peres. Juba 1939. aasta oktoobris siirdus perekond Rootsi. Nad sattusid esialgu Dalarnasse Söderbärkesse. Hiljem kolis perekond, kuhu vahepeal oli lisandunud tütar Eva, Stockholmi lähedale Mälärhöjdenisse. Seal elas Göte pea kogu oma elu.

Eestirootslased ja eriti Riguldi-Noarootsi Kodukandiühing olid Göte suureks armastuseks nii tema tööelu ajal kui pärast pensionile jäämist. Ta pühendas kogu oma vaba aja eestirootsi kultuuri uurimisele ja tutvustamisele, pidades eestirootslaste kohta teadmiste levitamist oma elu ülesandeks.

Jubilarer juni 2022–januari 2023

Juubilarid juuni 2022–jaanuar 2023

85

Tiina Laherand 15 februari 1938

Tõnu Lauk 5 juni 1938

80

Lillemor Treiberg 3 januari 1943

Ingegerd Lindström 3 mars 1943

75

Thea Tõnupärt 2 mars 1948

Laine Lilienberg 5 mars 1948

Mart Sonn 8 juni 1948

Peeter Paemurru 27 juni 1948

70

Malle Talviste 4 april 1953

Martti Vahemaa 24 april 1953

Sirje Siimberg 14 maj 1953

Benny Vesterby 15 maj 1953

65

Milvi Viveca Mickelin 17 januari 1958

Anu Streng 19 april 1958

Björn Stefan Karlsson 14 maj 1958

Meeli Virkus 23 maj 1958

60

Elmo Mahlamets 19 mars 1963

Tema suureks panuseks ühingu tegevusse oli vähemalt 30-aastase sihikindla töö tulemusel koostatud genealoogiline andmebaas. Ta uuris Rootsi ja Eesti arhiivide põhjal läbi kõik Riguldi-Noarootsi piirkonna suguvõsad. 2008. aastal oli ta andmebaasiga tegelenud juba 20 aastat, seejärel täiendas ta seda pidevalt. Temalt said oma esivanemate otsingul abi paljud ühingu liikmed ja teisedki huvilised. Ta teadis peast kõiki nimesid ja talusid ning oli alati abivalmis. Göte andis andmebaasi suuremeelselt meie ühingu käsutusse ja avaldas selle meie kodulehel. Tänapäevaks asub tema andmebaas ka „Meie esivanemates“. Kõike sellesse panustatud töö on hindamatu!

Göte osales algusest peale ka aktiivselt ühingu tegevuses. 2000.

aastal sai temast meie ajalehe „Medlemsbladet“ toimetaja.

Raamatu „Rickul/Nucköområdet under sovjetiskt styre 1944–1991“ (Riguldi ja Noarootsi piirkond Nõukogude ajal 1944–1991) eest pälvis ta koos tööühmaga Grupp 44 Mats Ekmani stipendiumi. 2016. aastal annetas Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus Götele suure töö eest eestirootsi kultuuri heaks Hans Pöhli medali. Medali sai ta ka tänavu – töö eest SOV genealoogiatoimkonnas, millele anti meie Tagasitulistajate nädalal üle kollektiivne Hans Pöhli medal. Teenete eest Noarootsi valla ees oli talle omistatud ka Noarootsi valla vapimärk.

Göte ei jaganud oma laialdasi teadmisi mitte ainult meie ühingu jaoks. Viimastel aastatel osales

ta ka SOV arhiivitoimkonna töös, tegeledes Riguldi-Noarootsi arhiivimaterjaliga. Sealgi oli ta väga hinnatud, jättes endast maha tohutu tühimiku.

Õigupoolest polegi võimalik kirjeldada, mida ta meie jaoks tähendas. Tema suuri teadmisi on raske asendada, kuid peame andma endast parima, isegi kui see praegu tundub võimatu.

Õeldakse, et ükski inimene pole asendamatu, kuid antud juhul see nii on. Göte on asendamatu.

Puhka rahu, Göte, ja aitäh kõige eest, mida oled meile kõigile ja meie ühingu jaoks andnud! Jääd igaveseks meie südameisse.

*Riguldi-Noarootsi
Kodukandiühing /
Ingegerd Lindström*

Returadress i Sverige:
Svenska Odlingens Vänner, SOV
Wallingatan 32-34 5tr
111 24 Stockholm

Tagastusaadress Eestis:
Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus
Rannarootsi muuseum, Sadama 31/32
90502 Haapsalu

S:t Mikael'skyrkan
Rüütli 9
10130 Tallinn

Gudstjänst varje söndag som vanligt / Jumalateenistus igal pühapäeval

Kvällsmässa varje onsdag klockan 18.00 / Eestikeelne jumalateenistus igal kolmapäeval kl. 18.00

5 nov. kl. 12.00 Mässa på Nargö / Jumalateenistus Naissaarel kell 12.00

6 nov. Gustav Adolfsfirande / Gustav Adolphi päeva tähistamine

26 nov. Advenstmässa på Nargö / Advendi jumalateenistus Naissaarel

3 dec. kl. 11.00-14.00 Julbasar / Jõululaat

13 dec. kl. 18.00 Lucia / Luutsinapäeva tähistamine

24 dec. kl. 23 Internationell julnattsmässa/ Rahvusvaheline jõuluöömissa

Aibolands museum

12.11 kl 12-15 Vanasadama jõuluturg / Gamla hamnens julmarknad

Detsembris – Jõuluprogramm (eelregistreerimisega) / Julby och tomteverkstad på Aibolands museum (föranmälan). För information ang. tider se www.aiboland.ee / Programmist lähemalt vt www.aiboland.ee

28.12 Rannarootsi Muuseum 30 ja Neljapäevamemmed 25 / Aibolands Museum 30 och torsdagstanter 25

Nuckö Hembygdsdagar 2022 Noarootsi kodukandipäevad 2022

Flaggparad / Lippude paraad

*Sång och musikunderhållning/
Laul ja muusikaline meelega-
hutus*

*Nuckö damtrio spelade och
sjöng Mats Ekman-sånger /
Noarootsi naistrio mängis ja
laulis Mats Ekmani laule*

*Aibolands museum sålde
böcker, hantverk mm /
Rannarootsi muuseum
müüs raamatuid, käsitööd
jm.*

*Ormsödamer underhöll på
talharpa / Vormsi naised hiiu-
kanneldega*

*Ülo Kalm invigde Nuckö Hem-
bygdsdagar / Ülo Kalm Noa-
rootsi kodukandipäevi avamas*

